

KULTÚRA

ROČNÍK XX. – č. 20

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

20. NOVEMBERA 2017

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Pripomenuli sme si 25 rokov od prijatia Deklarácie o zvrchovanosti Slovenska a prijatia Slovenskej ústavy ako významných krokov k vzniku druhej slovenskej štátnosti. Tento rok však uplynie aj 25 rokov od prijatia Ústavného zákona o zániku Českej a Slovenskej federatívnej republiky Federálnym zhromaždením ČSFR dňa 25. 11. 1992 o 13.21 hodine. Prijatie tohto zákona otvorilo priamu cestu k vzniku druhej Slovenskej republiky. Bol to zrejme, paradoxne, najdôležitejší zákon, aký pražský parlament prijal počas zhruba 70 rokov existencie česko-slovenskej štátnosti. Bol som priamym účastníkom tohto dejinného aktu, ako poslanec Federálneho zhromaždenia, snemovne národov, zvolený za SNS. To, že poslanci Federálneho zhromaždenia dokázali prijať takýto výnimočný zákon, ktorému ťažko hľadať paralelu v histórii európskeho parlamentarizmu, je dôkazom vysokej politickej, kultúrnej a intelektuálnej úrovne a kvality vtedajších federálnych poslancov. Prijatie tohto zákona bolo logickým vyústením procesu zániku ČSFR a otvorenia cesty

ŠTEFAN PAULOV

k vzniku dvoch nástupníckych štátov: Slovenskej republiky a Českej republiky. Zánik ČSFR bol nevyhnutný. Bol dôsledkom politického vývoja po novembri 1989 z vnútropolitického aj medzinárodného hľadiska. Medzinárodnopolitický dôvod: Vývoj v Európe po páde železnej opony jednoznačne ukázal, že viacnárrodné štáty nie sú v európskom priestore životaschopné. Rozpadla sa Juhoslávia, rozpadol sa ZSSR, rozpad ČSFR bol integrálnou súčasťou týchto národnodemancipačných procesov. Za taký možno pokladať aj zjednotenie Nemecka, keď jeden národ, umelo rozdelený do dvoch štátov, sa znovu zjednotil, aj toto bolo víťazstvo národného princípu. V Európe je ešte viacnárrodné Belgicko, ktoré je špecifický prípad. Už by bolo dávno zaniklo, keby nebolo sídlom EÚ a NATO. Viacnárrodné Španielsko a Veľká Británia stále balansujú na hrane rozpadu. Preto zánik ČSFR so vznikom dvoch nástupníckych štátov bez vojenského konfliktu, bez pohraničných sporov s presne definovanými hranicami, predstavoval stabilizačný prvok pre politický vývoj v strednej Európe. Vtedy sme si to takto neuvedomovali, ale dnes si to dovoľím tvrdiť pri spätnom hodnotení histórie posledných 25 rokov. Vnútropolitické hľadisko:

História ukázala, že ČSR, potom ČSSR, potom ČSFR bol projekt iba do dobrého počasia. Akonáhle sa objavila politická kríza, česko-slovenská štátnosť sa otriasala v základoch

a zanikala: Roky 1938-1939, 1968, 1989. Tri vážne krízy, dva štátne kolapsy, pričom kríza v r. 1968 zásadne zmenila štát: Vytvorila federáciu s národnými republikami. Zánik ČSSR sa pomaly, spontánne, ale nezvratne začal bezprostredne od novembrových dní v roku 1989, hoci si to priami aktéri vtedy neuvedomovali, nedokázali vidieť do takej politickej hĺbky. V Prahe po 17. 11. 1989 vzniklo Občianske fórum ako novo sa formujúca politická platforma, ktorá neprejavila žiadny špecifický záujem o Slovensko. Po pár dňoch na Slovensku vznikla VPN, ako analógia OF, ale slovenská. Tým sa odštartoval politický vývoj, keď začali vznikať slovenské politické strany na Slovensku a české v Česku, ale žiadne celoštátne. Dokonca aj strany, budované na princípe istého nadnárodného univerzalizmu, ako kresťanské či strana zelených, vznikli separátne v Čechách a na Slovensku. Po zániku KSČ neexistovala ani jedna politická strana s celoštátnym pôsobením. Zopár pokusov o vytvorenie celoštátnej "federálnej" strany skončilo beznádejným neúspechom. Takto vznikli dva

slovenský a český, bez vzájomného prieniku s malým priestorom pre kreatívnu spoluprácu. V demokracii nemôže existovať funkčný štát bez politických strán s celoštátnou pôsobnosťou. Celoštátne pôsobiace politické strany zabezpečujú politickú integritu štátu. Tak vytvorili podmienky pre rozpad štátu aj politické strany a politici, ktorí si to neželali a nemali to vo svojom politickom programe. Propagandistické klíšé, že štát rozbili dvaja samolúbi politici, Mečiar s Klausom, je "kaviarenská" lož. Funkčný štát nezanikne z kratochvíle dvoch ľudí. Oblíbená floškula "kaviarne" je floškula "spoločný štát". Nebol to spoločný štát. Bol to český štát. Keby bol skutočne spoločný, tak by nezanikol.

Zmienim sa ešte o niečom, čo nazývam "referendová lož". Dodnes celá bratislavská kaviareň, vrátane moderátorov verejnoprávnej dvojhodkovej televízie, keď hovoria o vzniku SR, usilovne dodávajú, že to bolo bez referenda a že sa nikto nespýtal na skutočnú vôľu občanov. Vo FZ po voľbách v r. 1992 bola profederálnych poslancov väčšina, otázka štátoprávného usporiadania a referenda sa ľahko dostala do rokovacieho programu. Rozpravu o vypísaní referenda o štátoprávnom usporiadaní ČSFR inicioval Miloš Zeman, súčasný český prezident. Trvala dlhé hodiny. Skončila absolútnym fiaskom, keď asi po 7siedmich úmorných hodinách rozpravy nevznikol ani náznak textu referen-

Kresba: Andrej Mišanek

Od federácie k samostatnosti

dovej otázky. Návrhov na referendovú otázku bolo niekoľko desiatok, všetky boli jedna po druhej zmietnuté zo stola. Dokonca padol návrh, aby boli rôzne otázky v každej republike, nech Slováci majú svoju a Česi svoju otázku pri zachovaní zmyslu otázky, ani to neprešlo. Podľa mňa toto bol jeden z kľúčových psychologických momentov. Poslanci boli šokovaní, že formulácia referendovej otázky sa stala neprekonateľným problémom. Vtedy si väčšina profederálnych českých poslancov uvedomila, že štát sa nedá udržať ani použitím re-

ferendovej barličky zbavenia sa zodpovednosti za osud štátu a otvorila sa cesta k tvorbe zákona o zániku ČSFR. Počas prejednávania Ústavného zákona o zániku ČSFR vyšla ešte ČSSD s iniciatívou na tzv. ratifikačné referendum. Čiže schválený ústavný zákon by získal platnosť až po schválení kompletného textu zákona v referende. Tento návrh bol odmietnutý ústavnými právnikmi, nakoľko vnášal prvok neistoty do existujúceho právneho systému: Platnosť prijatého ústavného zákona by bola podmienená inou právnou normou.

Pokladám za potrebné povedať, že referendum nie je štandardný spôsob na založenie štátu. Pýtam sa: Zo 193 štátov OSN koľko vzniklo na základe referenda? Tri či štyri? Ani Masaryk nezakladal ČSR referendom o vystúpení z Rakúsko-Uhorska! Prečo potom Slovákom stále niekto vyčíta absenciu referenda a týmto spochybňuje založenie štátu? Referendum nie je právny akt akceptovaný medzinárodným právom.

(Pokračovanie na 3. strane)

Tak sme prežili 100. výročie bolševického prevratu, ktorý sami bolševici dlho nenazývali inak. Aspoň to im slúži ku cti, na rozdiel od ich neskorších apologetov, ktorí z neho urobili VOSR - Veľkú októbrovú socialistickú revolúciu, ktorá nebola ani októbrová, ani socialistická, ani revolúcia, a tobôž veľká. Bolo to sprisahanie hrdlorezov bez ľudskej krvi v žilách, ktorí si hľadali štát ako vojenskú a ekonomickú základňu pre globálnu revolúciu. Chceli utopiť v krvi celú planétu

Svedomie za 2 Kčs

TEODOR KRIŽKA

a nastoliť svetový komunizmus. Na to im poslúžilo Rusko, ktoré prekázalo mnohým, práve tak ako dnes. Keď im to nevyšlo so slobodomurárskym zosadením cára a nastolením republiky, rozhodli sa pre variant B. Niečo podobné sa odohráva aj dnes, len pod zástavou Islamského štátu. Pre globalistov vonkoncom nie je podstatné, akú má tá zástava farbu, červenú, žltú, zelenú, čiernu či modrú. V skriní majú starostlivo uložené a proti moliam ošetrené zástavy všetkých farieb. Dôležité je, že garnitúra, ktorú postavia na nohy pomocou kapitálu a svojich médií, ale najmä tieňových mocenských štruktúr bez hraníc, plní ich základné geopolitické požiadavky. Jednou z nich bola aj predstava o vzniku tzv. Novej Kalifornie na Kryme ako prvého židovského štátu na svete.

Akí hlúpi a naivní sme boli, a podotýkam - stále sme, keď sme si pod tlakom neinformovanosti a nekonečnej propagandy nedokázali uvedomiť, čo sa vlastne odohráva. Mnohí ani dnes nechápu rozdiel medzi trockistickou a stalinskou fázou komunizmu, teda nemôžu rozumieť ani následnému vývoju po ukončení tzv. kultu Stalina a po nástupe chruščovovskej éry, ktorá vyústila do tzv. pádu komunizmu po roku 1989. Nechápu, že tzv. neokoni, ktorí tak zúrivo vystupujú proti Trumpovi, až mu verejne hrozia vraždou, sú vlastne deti Trockého, práve tak ako naša oligarchická skupinka socialistov, ba dokonca aj elitných amerikanofilov z médií. Žiaľ, tí vo vláde sa stále držia na šnúrke od gatí chudobného slovenského človeka, ktorý sa nazdáva, že by raz mohol dostať za vernosť dubčekovské rožky a mlieko za dve koruny. Nikto im nepovie, že i tzv. pražská jar bol iba trockistický pokus, len previerka, ktorej nijako nezáležalo na dôsledkoch. Nie darom aj signatári Charty 77 tvorili takmer ako celok práve takíto trockisti.

Neviem, kam sa vyvíja Rusko. Rozkročilo sa ponad všetky ideológie a vo svojej nejasnosti sa pokúša loviť sympatie všetkých a každého. Ale na dvoch stoličkách sa sedieť dlho nedá. Ak nevpustíme do svojho srdca Boha, opäť sa iba zrazí Lucifer s Belzebubom.

Voľby na Slovensku neraz pripomínajú čakanie na dobrého kráľa Mateja. Dobrý kráľ Matej spolu s Popolvárom, ktorého za pecou objaví dobrá náhoda, symbolizujú povahu nemalého časti voličstva na Slovensku. Táto časť zahŕňa aj tých, ktoré nechodia voliť. Popolvár pre seba neurobí takmer nič. Neverí, že by mal nejakú seba účinnosť voči nepriaznivým okolnostiam. Kráľ Matej zase chodí v preoblečení, aké nosia obyčajní ľudia, ako iná osobnosť, ako sú tí na jeho dvore. To mnohým stačí. Potom sa na Slovensku volič dočká dobrého anjela. Nejaká tá charizmatická víla zasadne do funkcie a dobrý ujo vo zvolenej funkcii si prizve na pomoc syna. Ako kráľ kráľoviča. Chýba už len adorovanie poddaných.

Všetko ako v rozprávke. Elektronické média sú ako čarodejná palička, alebo kúzelníkov klobúk, či známa kapsa potras sa. Stačí poznať správne slová a čarodejné vecičky robia neuveriteľné veci. Ľudia upnú zrak na politický obzor, z hmiel, ktorého sa začnú vynárať tak dlho chýbajúce postavy, sľubujúce dobro, blahobyt, cnosti. Ba dokonca z čarodejného klobúka, v ktorom sa

Boli voľby, boli

stratila, vo volebnom období zdôrazňovaná konkurencia povinnosť, vypadne, predstavte si, láska. Spolupráca, ktorou sa dá čeliť tlakom z vonku, poza národné hranice. Alebo tejto krajiny hranice. Volič potrebuje mať dobrý sluch. A sluch je aj telesný zmysel. Namiesto toho veľa voličov počúva uchem elektronických médií. Elektronické média „predlžujú“ orgány tela. Možno povedať ďaleko za horizont. Prvý plán, tá bezprostredná skutočnosť zostáva potom nepovšimnutá. Takže voľby u mnohých prebiehajú na horizontoch a nie v bezprostrednej skutočnosti. Elektronické média môžu spôsobiť stratu citu pre telo, píše McLuhan. Dokonca hovorí o netelesnom človeku. Ten nepodstúňuje mediálny kontakt pred osobným kontaktom. Nakoniec medziľudská ľahostajnosť v súčasnosti je aj toho dôsledkom. Tak sa stáva, že volené sú akoby vábiace a pozornosť odvádajúce bytosti z rozprávok. Ten, kto poukazuje

na realitu ruší klímu ilúzií. A býva zriedkavo zvolený.

Voľby už boli. Teraz príde každodenný život, ktorý preverí, kto je človek z tela, duše a ducha a kto je mediálny výrobok. Ten našu každodennú skúsenosť robí existencionálne bezvýznamnou. Cítíme silu ako by náš hlas, telo, duševno mali mať, alebo smeli mať iba jedinou možnosť vyjadrenia, tú mediálnu. Oblasť ducha, kde sa môžeme vzoprieť zlu, má nahradiť hra a zábava. Tá nastupuje ako droga, všade tam, kde by sa mala napnúť vôľa, úsilie prekonať záťaž. Podobne ako to je s marihuanou. Ak sa vezme, marí vôľu, potrebnú námahu. A tak je stále viac tých, ktorí plávajú po prúde. Pripomínajú mŕtve ryby. Zdá sa, že stále je menej tých, ktorí sú ešte z tela, duševna a ducha. A pribúda tých ktorých omámili elektronické média. Iste nie všetky sú také. Ale nie je to rovný boj. Zlo má lepšie materiálne zázemie. Ak bol kráľ Matej dobrý, tak

iba preto, že usiloval aby chránil predpolitické sféry života, ako je rodina, práca, snaha žiť život z radosťami iba z Božích možností, pred politikou. Politikov ktorá robí lúpeže do tejto pred politickej sféry. Napríklad v súčasnosti ruší tradičnú rodinu, s mužom, ženou a deťmi. Dobré média rešpektujú všetko prirodzené v pred politických sférach. Dokedy občania dovoľia aby sa medzi voliča a voleného nasadzovali elektronickými médiami témy, ktoré ničia pred politické sféry. Tie neboli často ani volebnou témou. Pestujeme si odolnosť voči mámyvej sile mámyvých elektronických médií. Z verejnej služby, aj v politike, by nemal byť vylúčený nikto, len pre iný názor. Počúvajte svojimi ušami, zmyslami, myslou, svedomím, charakterom. Aby bolo stále viac tých, ktorí seba, svet, udalosti vysvetľujú spôsobom v ktorom má svoje miesto kresťanstvo, jeho hodnoty a pomoc Božia.

STANISLAV HVOZDÍK

Diaľnica Bratislava – Košice

Poznámka k článku denníka Sme

„Košice konečne spojí súvislá diaľnica s Bratislavou. Cez Budapešť“

Diaľnica Bratislava – Košice je jedným z najvýraznejších ukazovateľov mizernej národnej hrdosti slovenských elit – nielen hospodárskych, ale najmä politických. Konkrétna žalostná dopravná situácia tak v cestnej, ako aj v železničnej doprave Slovenskej republiky (SR), vykryštalizovaná v aktuálnych prepravných možnostiach medzi dvomi dominantnými slovenskými mestskými aglomeráciami, teda medzi dvomi najväčšími slovenskými mestami Bratislavou a Košicami, je svedectvom o poníženeckom správaní sa slovenských hospodárskych i politických elit ešte aj po dvadsiatich piatich rokoch po vyhlásení štátnej samostatnosti SR.

Ako dopravný inžinier, ktorý pred emigráciou do Švajčiarska, teda do roku 1983, aktívne pracoval na koncepcii rozvoja dopravy v Bratislave, ako aj rozvoja dopravy vo vtedajšej SSR, konštatujem, že už pred rokom 1983 boli v Bratislave skúsení dopravní odborníci, ktorí jednoznačne presadzovali v rámci optimálneho riešenia dopravy SR budovať prioritne diaľničné a vysokorychlostné železničné spojenie medzi Bratislavou a Košicami najkratším prepojením južnou trasou, teda z Bratislavy zhruba cez Nové Zámky, Lučenec, Rožňavu do Košíc. Žiaľ, v tom čase sa o výstavbe diaľnic aj železníc rozhodovalo v Prahe. Centralistickým politickým a administratívnym záujmom Prahy však takýto návrh dopravného riešenia nevyhovoval. V Prahe nemali záujem o navrhované optimálne dopravné prepojenie, ktoré by pomohlo nielen ekonomicky pozdvihnúť regióny južných okresov Slovenska, ale aj zvýšiť sociálny status a národné ctenie obyvateľstva na južnom Sloven-

sku. Praha sa práve tejto skutočnosti obávala, preto presadzovala budovanie hlavného diaľničného prepojenia z Prahy cez Brno, Gotwaldov (dnes Zlín), Trenčín, Žilinu, Poprad, Prešov do Košíc. Aj keď sa diaľničné napojenie Bratislavy na Prahu vybudovalo ešte za Č-SFR cez Brno a výstavba diaľnice z Košíc do Prahy cez Bratislavu a Brno by bola dĺžkou trasy, teda finančne aj časovo, výrazne výhodnejšia spomenutou južnou trasou, Praha bola proti také-

muto riešeniu z už uvedeného dôvodu. Za komunistickej totality diaľničné prepojenie Bratislavy s Košicami bolo naplánované cez Trenčín, Žilinu, Poprad a Prešov, teda tak, ako je to zrealizované v súčasnosti, a to najmä preto, aby sa znemožnilo rýchle a priame prepojenie týchto dvoch hlavných slovenských mestských aglomerácií. Čím to teda je, alebo ako je možné, že ešte aj po cca dvadsiatich piatich rokoch samostatnosti SR Slováci a ich hospodárske

a politické elity nekonajú podľa optimálnych záujmov a potrieb obyvateľov a štátu, ale riadia sa tým, čo im pred viac ako štvrtstoročím naplánovali protislovenské elity v Prahe? Chcú snáď dnes slovenské elity zameniť niekdajšie politické tútorstvo Prahy za tútorstvo Budapešti? Autor príspevku o súvislom diaľničnom prepojení z Bratislavy do Košíc cez Budapešť v denníku Sme si to zrejme želá.

BOHUŠ ŠTASTNÝ

**Prosba
k priaznivcom
Kultúry**

Prosíme, nepoľavujte
v ušľachtilom úsilí,
prispejte na číslo účtu Kultúry
v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000170427664

(Pokračovanie z 1. strany)

Vidíme, koľko účelových postojov, pozitívnych aj negatívnych, je spojených s referendumami v Španielsku, Veľkej Británii či na Kryme. USA napríklad referendum vôbec nemajú vo svojom právnom systéme. Zánik ČSFR s definíciou dvoch nástupníckych štátov bol urobený na parlamentnej pôde Federálnym zhromaždením, inštitúciou plne akceptovanou vnútroštátne aj medzinárodne. Preto nikdy nedošlo k spochybneniu nástupníckych štátov na európskej či svetovej politickej scéne. Zánik ČSFR bol urobený právne a politicky čisto, elegantne a s noblesou. Pokladám to za historicky najväčší slovenský politický úspech na pražskej pôde, vôbec to nebolo také jednoduché a samozrejmé, ako sa to dnes môže zdať. Dokázali sme presvedčiť českých politikov, že zánik ČSFR je aj v ich záujme. Referendová ekvilibristika v slovenských médiách je hra s falošnými kartami a s nečestným zámerom.

Na 25. 11. 1992 bola v Prahe zvolaná demonštrácia za zachovanie federácie. Medzi poslancami FZ sme vedeli, kto bude ako hlasovať. Zástancovia federácie, najmä českí, chodili medzi nami a rozprávali, že na Václavskom námestí bude 100-tisícová demonštrácia a tých, ktorí budú hlasovať "za", dav zlynčuje. Nebola to pre nás ľahká situácia. Keď sme po hlasovaní vyšli von, na Václavskom námestí bol pokoj, žiadny mnohotisícový dav, bolo tam pár desiatok ľudí s transparentmi. Pražská verejnosť už o federáciu nestála.

Prečo som hlasoval za prijatie tohto zákona? Vnímam som to ako povinnosť voči slovenským dejinám a histórii. Cítil som to ako zodpovednosť za generácie, ktoré tu boli pred nami a podobnú príležitosť nemali. Cítil som to ako zodpovednosť voči generácii našich detí a následných generácií. Cítil som to ako zodpovednosť pred svojimi vrstovníkmi a pred sebou samým. Vnímam som to ako neopakovateľný historický okamih, kedy som nemal právo zlyhať.

Ako hlasovali slovenskí poslanci Federálneho zhromaždenia?

ZA: HZDS: P. Bulík, A. Daniel, I. Daniš, F. Filkus, A. Gajdošová, R. Garaj, R. Hofbauer, K. Karaba, M. Kontra, J. Koša, M. Kováč, I. Mathé, K. Melocík, E. Mitrová, J. Moravčík, P. Porubský, M. Rehák, P. Ryška, D. Slobodník, J. Šimko, V. Šucha, I. Urban, J. Veverka, P. Baco, E. Belušová, I. Belohorská, T. Bindas, J. Cuper, M. Čič, J. Danko, E. Dolgoš, I. Hamarčák, J. Hlavatá, V. Homola, P. Chalupek, L. Javorský, M. Kováč ml., R. Kováč, A. Král, M. Kučera, P. Mattoš, P. Mercell, J. Minka, I. Mjartan, R. Nemeč, J. Obšitníková, J. Pauko, M. Rajčan, J. Smilka, J. Smolec, A. Straka, O. Šablíková, E. Šimko, J. Vrábek, L. Zámeška, R. Zelenay.

SNS: J. Mihálik, M. Michalec, V. Moric, P. Socha, J. Šedovič, P. Švec, I. Gondáš, K. Haťapka, P. Hrivík, P. Krivda, M. Mihalik, Š. Paulov, O. Pavúková, J. Repaský, E. Spišák.

SDSS: L. Bystrický, P. Delinga, J. Klein,

SDL: R. Tvarožka, Š. Nižňanský.

PROTI:

KDH: I. Čamoguský, J. Klokner, P. Kubičár, G. Pradová, A. Rajnič, A. Rakús, I. Šimko,

SDL: J. Zán, M. Kováč, J. Olej, V. Pavlechová.

ZDRŽALI SA: SDE: V. Buzalka,

D: Cinkota, S. Grohman, J. Stank, M. Šidík, P. Bohunický, M. Borguľa, L: Gajdošková, J. Kováčik, I. Lenský, J. Murgaš, L: O-roz, P. Popesko, M. Štefanovič.

KDH: A. Anderko, J. Bobovnický, J. Mikloško, M. Gaľa, J. Petrik.

MKDH-Spolužitie: F. Andrassy, I: Bartakovics, S. Gawlik, P: Pázmány, I. Bajnok, P. Bábí, Z. Boros, K. Sarkozy, SDSS: P. Beniač.

NEHLASOVALI:

SDL: M. Adamčíková, M. Benčík, J: Klvač.

KDH: Š. Bošňák, J. Hajdák.

MKDH-Spolužitie: I. Batta.

NEPRÍTOMNÍ:

HZDS: I. Kniebúgl, SDSS: V. Moravčík, MKDH-Egyutellés: M. Mihályi, M. Duray, J. Hornyák.

Z tohto, na prvý pohľad nudného zoznamu, je možno vyčítať zopár pozoruhodností: 1/ Ani jeden poslanec KDH nepodporil zákon o zániku federácie. Bol som svedkom stretnutia, keď vtedajší predseda FZ Michal Kováč ich, pomaly na kolenách prosil, aby sa pripojili aspoň jedným, symbolickým hlasom. KDH, na čele s Ivanom Šimkom, to nekompromisne odmietlo. Po vzniku SR sa ale do funkcií hrnuli: Sám I. Šimko bol 3x ministrom vo vláдах SR: Ministrom spravodlivosti, vnútra a obrany, 1x podpredsedom vlády SR... 2/ Je pozoruhodné, že ani jeden poslanec maďarských menšinových strán nehlasoval proti. Buď sa zdržali, alebo boli neprítomní. V skutočnosti pokladali vznik SR za priaznivý moment pre nich, oni totiž pracovali s tézou: "Čím ďalej od Prahy, tým bližšie k Budapešti". Ja som počul osobne M. Duraya vysloviť túto vetu. Predpokladali vnútornú aj medzinárodnopolitickú slabosť SR a tým väčšie možnosti na dosiahnutie svojich etnických cieľov, ako v ČSFR. Nechcem tu hodnotiť, či sa im to podarilo, alebo nie. Dovolím si len poznamenať, že vo federálnej vláde by asi nikdy neboli, česká skúsenosť do sudetskými Nemcami by to asi nedovolila, kým v SR sú štandardnou súčasťou koalíčných vlád.

Pri porovnaní s nasledujúcim slovenským vývojom je pozoruhodné, že vo Federálnom zhromaždení ČSFR sa nikdy neobjavil pokus o finančné, alebo ekonomické korumpovanie poslancov, čo v slovenskom parlamente fungovalo a možno aj funguje. Mne z toho vyplýva, že na zachovaní federácie už nebol záujem ani v najvyšších finančných a politických kruhoch doma ani v zahraničí.

Dovolím si zverejniť ešte jeden, dosiaľ nepublikovaný fakt, o našich plánoch nominovať pána A. Dubčeka na funkciu prezidenta SR. Poslanecký klub SNS veľmi dobre vychádzal s pánom Dubčekom, vtedajším predsedom FZ. Opakovane a rád sa s nami stretával aj neoficiálne. Určite patrim do veľmi malého počtu ľudí, ktorí chodili s pánom Dubčekom na pivo. Pán Dubček zastával platformu zániku federácie a vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Na týchto stretnutiach sme preto otvorili diskusiu na tému, že po vzniku SR by sa mal stať prezidentom SR. Pán Dubček s týmto súhlasil, ani sme ho nemuseli nejako príliš prehovárať a ani nebol veľmi prevapený. Je možné, že s touto myšlienkou prišiel aj niekto iný mimo nás. Tento náš zámer sa medzi poslancami FZ sa stal predmetom kuľoámych diskusií. Časť českých poslancov bola z toho očividne nervózna a s veľkou nevôľou prijímali predstavu, že slovenský prezident by mohol byť

niekto, kto by bol schopný prípadne aj zatieniť ich Vaška, pretože nikto nepochyboval o tom, že prezidentom budúcej ČR bude Václav Havel. Preto tragickú stratu Alexandra Dubčeka pokladám za najväčšiu stratu slovenskej politiky po roku 1989. Slovenská republika s Alexandrom Dubčekom v prezidentskom kresle by sa po roku 1993 úplne ináč vyvíjala vnútropoliticky aj medzinárodne a určite by sa vyhla niektorým turbulenciám, ktorými sa dodnes zapodieваме.

Po skončení nášho poslaneckého mandátu sme sa vrátili s pocitom spokojnosti a hrdosti, že sme splnili úlohu, kvôli ktorej sme tam išli. Po návrate domov sme sa dostali do bubliny mediálneho ticha a politického nezaujmu. Zostali sme tak morálne, ľudsky aj politicky čisti a nezdiskreditovaní. Prebulvár dodnes nie sme zaujímaví, pretože nás niet čím škandalizovať.

Po spomienkovej časti si dovoľm okomentovať a aj skritizovať niektoré prvky následného politického vývoja. Nerozumiem tomu, že prídavné meno "slovenský" je v SR akoby zakázané. Aj za totality sme mali Slovenský rozhlas, Slovenskú televíziu, Slovenskú národnú radu, dnes v SR nie. Nechceme, alebo nesmieme? Prečo? Nesmieme mať slovenské železnice, slovenskú armádu, naši športovci nie sú slovenskí reprezentanti, ale reprezentanti Slovenska, nič nie je slovenské. Niekedy to vyznieva až smiešne. Televízny komentátor rozprával o gréckom dlhu, keď prišla reč na Slovensko, nepovedal slovenský dlh, ale "dlh Slovenska". Aj oficiálny názov "Slovenská republika", zadaný v našej ústave, sa v médiách používa len minimálne, všetci radšej hovoria o "tejto krajine", alebo o Slovensku, čo je ale viac pojem geografický, ako politický. Prečo? Po vzniku SR sa Slováci z nej stratili? Pán predseda Danko iniciuje zmenu kostrbateho názvu NR SR, s návratom k historickému názvu Slovenská národná rada a smiešne RTVS na Slovenský rozhlas a Slovenskú televíziu, ako prvý krok k náprave tohto absurdného stavu! Sú na to všetky dôvody: Historické, politické aj gramatické. Dodnes vyvoláva mnoho vážni proces ponovembrovej privatizácie. Obviňuje sa Mečiar, Klaus, Dzurinda, Mikláš... Pravda je úplne iná, len sa ju nikto z politikov neodváža nahlas povedať, alebo tomu nerozumejú. Z globálneho hľadiska na konci 90-tych rokov bol socialistický blok porazený v studenej vojne. My sme boli súčasťou tohto porazeného mocensko-ideologického bloku, to sme si len my namýšľali, že naša "nezná" bolo naše víťazstvo a že studená vojna sa skončila víťazstvom všetkých, to sa len nám zdalo z našej žabej perspektívy. Po skutočných vojnách si víťaz vždy berie korisť, v časoch diplomacie a medzinárodného práva sa to nazýva vojnové reparácie. Z globálneho hľadiska si víťaz studenej vojny zbral naše ekonomiky a financie, ako formu vojnových reparácií po svojom víťazstve v studenej vojne. Prebehlo to plošne vo všetkých postsocialistických štátoch, s minimálnymi regionálnymi rozdielmi, snáď s výnimkou Bieloruska. A urobil by to každý politik, ktorý by bol na mieste Mečiara, Dzurindu či Mikláša, jednalo sa o globálne riadený proces transformácie majetku v postsocialistických štátoch. Myslím si, že nebolo v ich silách to nejakú zásadne ovplyvniť, možno v nepodstatných detailoch. Mimočodom prerozdeľovanie majetku v ľudských dejinách bolo vždy

nespravodlivé voči porazeným. Víťaz si vždy vojensky zabezpečuje získaný priestor a získané územie. Urobil to aj víťaz studenej vojny. Takto je potrebné chápať expanziu organizácie NATO do postsocialistických štátov. Myslím si, že toto je esencia procesov, ktoré tu prebiehali, všetko ostatné, čo sa okolo toho dialo, boli len politické tance pre verejnosť a mediálna show.

Za dramatické pokladám postavenie slovenčiny ako štátneho jazyka v digitálnom informačnom priestore v Slovenskej republike. Dominuje tu český jazyk. Masovo sa predávajú produkty bielej či čiernej techniky s českým menu, bez slovenského menu. Vyvažovačka kolies v pneuservise, kde mi prezúvajú pneumatiky, má české menu. Pri lyžovačke na Štrbskom plese mi turniket na vleku praje „šťastnou jízdu“. Palubný počítač môjho auta má české menu. Chodte si kúpiť film na DVD-nosiči, prakticky 100% tohto trhu predstavuje český dabing. Takýchto príkladov je nekonečný rad. Na svojom televíznom prijímači mám dostupných 86 televíznych staníc. Ak sa pokúsim o odhad, tak objem vysielacieho času v slovenčine na týchto 86 stanicach nie je ani 5%. Desiatky platených kanálov, t. j. kanálov, ktoré si slovenský koncesionár platí, za celý rok neodvysielajú po slovensky ani minútu, 100% programu je v češtine. Celý rad detských TV kanálov vysielajú len po česky. Stáva sa, že hlavný večerný program na hlavných slovenských TV: STV, Markíza, JOJ, je nejaký zahraničný film s českým dabingom. Takáto situácia je bezprecedentná, nemá paralelu v civilizovanom svete, aby štátny jazyk bol v takejto submisívnej, ponížujúcej pozícii. Pretlak češtiny je taký obrovský, že nám logicky vyrastajú mladé generácie, ktoré majú so spisovnou slovenčinou problémy. „Vďaka“ tejto situácii je slovenčina dnes ohrozená možno viac, ako za čias grófa Apponyho. Ak mladý človek celý deň v práci pracuje na počítači s českým, alebo anglickým softvérom, v jeho aute je české menu, príde domov a v televízii sleduje program v českom dabingu, ktorý si navolí podľa českého menu a v MagioTV si prečítal českú upútavku, ako má viesť správne po slovensky? Veď so spisovnou slovenčinou sa vlastne ani nestretáva! Pozná len jej kuchynskú podobu. Mizerná jazyková úroveň všetkých tých moderátorov, komentátorov, hlásateľov, hovorcov, je dôsledok tejto situácie. Dokonca už aj herci Slovenského národného divadla v televíznych vystúpeniach majú problémy s bohemizmami! Snáď prvá dáma slovenskej divadelnej scény v jednej televíznej súťaži spomínala kolegynine boty a strážila sa do správnej odpovede! Herečke SND sa to nedá prepáčiť. V programoch slovenských televíznych kanálov absolútne nikto nevie po slovensky poďakovať, každý povie už len „dik“ a neexistuje v nich slovenská mamička, len česká maminka. Akú perspektívu má jazyk, z ktorého sa stráca slovo na pomenovanie matky a slovo vyjadrujúce poďakovanie? V jazykovej oblasti sme sa stali reálne českou kultúrnou kolóniou. Musíme si uvedomiť, že tlačené texty už nie sú dominantné a nezachránia situáciu, dnes je dominantný digitálny komunikačný priestor. Pokladám za nevyhnutné urýchlene novelizovať Zákon 270/1995 o štátnom jazyku. To je zásadná cesta k náprave súčasného neúnosného stavu úrovne a pozície slovenčiny vo verejnom priestore. "Požiadavka základnej

rozumiteľnosti" v §5 písmeno g, h, je formulácia, ktorá bola poplatná dobe, kedy zákon vznikol a je potrebné ju zo zákona vypustiť. "Požiadavka základnej zrozumiteľnosti" je nesystémová a neeurópska, právne obsolentná, nie je žiadny racionálny dôvod na jej pretrvávanie v zákone o štátnom jazyku. Táto formulácia sa v reálnom živote ukazuje pre slovenčinu ako zhubná. Jazyková suverenita je predsa súčasťou štátnej suverenity. Novelizovaný zákon by mal obsahovať ustanovenia o tom, že vysielanie verejnoprávnej televízie a rozhlasu musí byť na 100% v slovenčine, že cudzojazyčné filmy môžu byť vysielané len v slovenskom dabingu. Pripomínam, že v českej republike je dabing zo slovenčiny do češtiny bežný. Ukazuje sa ako potreba ustanoviť v zákone, že biela aj čierna technika, priemyselná technika, ako aj všetky komerčné zariadenia s digitálnou technológiou sa môžu predávať len so slovenským menu. Možno niektorí začnú kričať, že to zvýši cenu výrobkov, náklady na ich slovakizáciu však budú len minimálne a na druhej strane to bude vytvárať aj nové pracovné príležitosti. Zákon musí vytvoriť podmienky na to, aby sa trh s filmami na DVD-nosičoch poslovenčil! Jasne zadefinovať podmienky na šírenie TV programu na území SR pre cudzojazyčné komerčné TV-kanály. Komerčné TV-kanály, určené pre deti, musia vysielat' len v slovenčine. Zákon musí byť formulovaný tak, aby bol vykonateľný, s možnosťou efektívneho sankcionovania prehrškov a vymáhania nápravy. Platonický zákon nemá zmysel. Aj súčasný zákon má §9 o dohľade a §9a o pokutách. Bohužiaľ, nečinnosť Ministerstva kultúry SR je až arogantná. Žiadny z platných zákonov našej legislatívy nie je štátnymi orgánmi tak ignorovaný, ako Zákon o štátnom jazyku! Vyzyvám poslancov slovutej NRSR, bez ohľadu na politické tričká, aby našli politickú vôľu na funkčnú novelizáciu tohto zákona! Bola by to príležitosť pre Smer, aby sa znovu vrátil aspoň k štipke vlastenectva, nakoľko teraz v ňom hrá prvé husle čechoslovakistické krídlo, ktoré sa ho usilovne snaží previesť do náručia bratislavskej "kaviarne". (Začalo to odstránením P. Pašku z vedenia Smeru a z parlamentu. P. Paška nemusel odísť kvôli svojim biznisom - to by museli odísť koľkí ďalší? Politická likvidácia P. Pašku bola pomsta kaviarne za inštaláciu sochy Svätopluka na bratislavskom hrade). Bola by to príležitosť vlastenectvia sa prejavíť aj pre SNS, pretože to, čo robia teraz, je len akési gulášové vlastenectvo, ako analógia na gulášový socializmus G. Husáka. Môže im to fungovať len krátkodobu, pretože voľby sa vyhávajú hodnotovými vecami, nie materiálnymi. A bola by to príležitosť pre celú opozíciu, ktorá sa doteraz nejakým slovenským vlastenectvom príliš nezaoberala.

Som presvedčený, že v problémoch, ktoré som spomenul, spočíva časť súčasnej morálnej krízy našej spoločnosti a sú súčasťou nášho dnešného sveta prevrátených hodnôt a krivých zrkadiel. Napriek všetkým peripetiám, kotrmelcom a zlyhaniam slovenskej politiky po prvom januári 1993 je existencia v našom vlastnom národnom štáte jedinou správnou cestou a príbeh druhej slovenskej štátnosti pokladám za príbeh úspešný. Je totiž málo národov, ktoré získali svoju štátnosť bez jedinej ľudskej obeť, bez preliatia jedinej kvapky krvi.

ŠTEFAN PAULOV

Ktakmer zabudnutým postavám slovenského duchovného, cirkevného a spoločenského života patrí kňaz a kanonik bratislavskej kapituly Dr. Karol Körper. Jeho mimoriadne a všestranné aktivity vzbudzujú uznanie a obdiv aj po mnohých desaťročiach a potvrdzujú, že ideový rozmach a organizačný rozkvet katolíckeho spoločenského a spolkového hnutia na Slovensku v prvej polovici minulého storočia bol priamym výsledkom neúnavnej práce a oduševnenej angažovanosti desiatok ojedinelých charizmatických osobností z radov kňazov a laikov. Osobnosť tohto slovenského národného pracovníka a katolíckeho intelektuála je doteraz v domácej historiografii, odbornej i laickej verejnosti hodnotená nejednoznačne. Za tento obraz do značnej miery môžu interpretácie jeho aktivít z rokov 1938 – 1940, ktoré komunistická propaganda cielene účelovo a tendenčne upravovala. Takzvaná kontroverznosť a rozporuplnosť, toľko zdôrazňovaná a podsúvaná pri väčšine slovenských národne a vlastenecky orientovaných osobností medzi vojnového a vojnového politického života, vyplýva predovšetkým z pretrvávajúcich rezíduí marxistickej historiografie a jej striktné negatívnych dogmatických výsledkov o autonomistickom hnutí. Tento komunistický výklad, zázračne pretrvávajúci u starých i nových „patentovaných“ dogmatikov, oslobujúcich si bohorovne kádrovať historickú obec na tzv. relevantných a schizmatických autorov, mal a žiaľ aj dnes má dva často paralelne sa dopĺňajúce prejavy – bolševickú ideológiu dialektického a historického materializmu a v našich špecifických pomeroch fiktívnu doktrínu čechoslovakizmu, ktorá má svojich mimoriadne aktívnych a militantných pohrobkov aj v dnešných časoch. V prípade Körperovho života a diela táto „kontroverznosť“ nevychádza ani tak z jeho kňazského pôsobenia na cirkevnom poli, ako najmä z jeho angažovania sa v politike a z jeho pôsobenia vo viacerých štátnych a spolkových funkciách, ktoré zastával počas prvej Československej republiky, slovenskej autonómie a prvej Slovenskej republiky. Ale to je osud a údol takmer všetkých slovenských kňazov, ktorí pasívne nemlčali, neutiahli sa do cirkevnej „ulity“ a aj napriek priamej hrozbe „pošpinenia“ sa politikou vyšli neohrozene do jej arény, aby tam bojovali proti všetkým nešvárom, ktoré prinášali moderné ideologické doktríny komunizmu a národného socializmu, hlásajúce cestu k pozemskému raju, vedúce desaťročiami cez potoky násilne preliatej ľudskej krvi. Ako každý človek, tak mal aj K. Körper vo svojom živote popri vyslovene pozitívnych momentoch aj viacero omylov, pochybení a s nimi spojených osobných zlyhaní. Jeho životná púť je však životom kňaza, ktorý sa snažil nesprenveriť sa cirkvi, kňazskému povolaniu a, pokiaľ mu to bolo umožnené a dovoľené, i svojmu pastierskemu poslaniu.

Karol Körper sa narodil 4. januára 1894 v Nemšovej v rodine rešpicienta (inšpektora) finančnej stráže Karola Körpera a jeho druhej manželky Márie, rodenej Aleithnerovej. Ľudovú školu navštevoval v rodnej Nemšovej a v Ilave. V rokoch 1905 – 1913 v štúdiu pokračoval na gymnáziách v Trnave a Bratislave. Výborný prospěch mu zaručil bezproblémový postup a tak od roku 1913 začal v Budapešti študovať teológiu. Subdiakonát a diakonát mu udelil svätiaci biskup Medard Kohl a 17. júna 1918 ho

kardinál, ostrihomský arcibiskup a knieža primas Uhorska János Csernoch vysvätil za kňaza. V ďalších štúdiách pokračoval na právnickej a filozofickej fakulte pražskej univerzity a v roku 1919 získal doktorát teológie. Jeho prvým kaplánskym pôsobiskom boli v rokoch 1918 – 1920 Gajary a ďalšie dva roky Topolčany. Od roku 1921 sa stal profesorom a kaplánom v Nových Zámkoch a nasledujúci rok sa zúčastnil na 26. svetovom eucharistickom kongrese v Ríme, ktorého sa zúčastnilo viac ako sto pútnikov z Československej republiky (ČSR). Počas tohto roku vystriedal miesta katechéta a kňaza v Štúrove, vo Veľkom Kýre, v Banskej Bystrici a v Trnave, kde ostal pôsobiť ďalších päť rokov ako profesor na tamojšej bo-

VOJTECH KÁRPÁTY

VAE VICTIS!

zo života Dr. Karola Körpera

hosloveckej vysokej škole. Počas nasledujúcich piatich rokov (1926 – 1931) pracoval ako ústredný tajomník Katolíckej kancelárie a v rokoch 1931 – 1932 pôsobil v funkcii riaditeľa biskupskej kancelárie v Trnave. V roku 1932 sa stal kanonikom bratislavskej kapituly pri Dóme sv. Martina. Stal sa duchovným radcom Spolku slovenských katolíckych akademikov Moyzes. V tejto dobe sa K. Körper začal angažovať vo viacerých cirkevných a autonomistických spolkoch. Stal sa prvým krajským podstarostom Ústredia slovenských katolíckych skautov a predsedom Ligy katolíckych skautov v ČSR, ktorá vznikla v októbri 1936 a zjednocovala v spoločnom postupe v základných otázkach smerovania katolíckeho skautingu naďalej samostatné a autonómne české, moravsko-sliezske, nemecké a slovenské organizácie. Katolíckym skautom Zlatého kríža K. Körper týmito slovami vysvetľoval ich poslanie, ktoré je vpísané priamo do ich symboliky: „Hlavný cieľ a hlavnú myšlienku máte vo svojom odznaku preto tento odznak nech zostane tým hlavným rozkazom pre vás: v zelenom poli zlatý kríž s bielou ľaliou. Von teda do zeleného poľa, von na zelené lúky, von do zelených lesov, von do tej sviežej, krásnej prírody, do dedín, na vrchy a do údolí slovenských, von do našej utešenej podtatranskej vlasti slovenskej. Milujme túto vlasť a pridržiavajme sa jej, lebo niet pre nás inej vlasti na tomto širom svete! A postavme do tohto zeleného poľa náš zlatý kríž: kríž Kristov, kríž viery katolíckej, kríž každodenných trampôt skautských, kríž poslušnosti a disciplíny, kríž poriadku a skautského sľubu. Tento kríž je zlatý, lebo je trvalý, je jagavý, je čistý a je cenný, lebo sa združujú okolo neho iba chlapci charakterní a odhodlaní, nie mäkkýši a nezdarenci. Tento kríž znamená vieru: Modli sa! – Tento kríž znamená ťažkosť: Premáhaj sa! A zdobme svoj kríž striebornou ľaliou, svojim čistým skautským duchom, svojim idealizmom a oduševnením, svojou vernosťou! Zeleň – naša láska k prírode a vlasti! Zlato – naša rýdza vernosť k Bohu a k Cirkvi! Striebro – naša čistota v skautskom srdci!“.

Slovenský katolícky skauting sa ešte v tom istom roku, keď K. Körper adresoval tieto slová skautom Zlatého kríža, stal súčasťou novej ľudáckej centralizovanej organizácie s názvom Hlinkova mládež (HM). Už ako hlavný

duchovný HG, ku ktorej HM do leta 1940 ešte stále formálne organizačne patrila, viedol jej členov v rovnakom tradicionalistickom duchu vernosti Bohu, viere, národu a vlasti. Ešte na začiatku roku 1939 chlapcov z HM vyzýval k zodpovednosti, úprimnej viere a poslušnosti svetským i cirkevným predstaveným v duchu odkazu Andreja Hlinku, ktorého meno niesli v názve svojej mládežníckej organizácie: „Naším heslom bude: Ora et labora! – Modli sa a pracuj! Budeže to čulý život medzi našou mládežou, bude to radosť a veselosť, keď tak chlapci sa zídu a zomknú sa do pevných šikov Hlinkových chlapcov, keď budú krásne pochodovať vo svojich čistých a vkusných uniformách. Ale na jedno nesmie ani vlča, ani orol, ani junák zabúdať:

o vás starať, aby ste mali prístup k Bohu“.

Už od druhej polovice dvadsiatych rokov sa K. Körper mimoriadne angažuje aj na poli vydavateľskom a publicistickom. V roku 1926 založil a ďalších desať rokov redigoval mesačník Kultúra, časopis Literárno-vedeckého odboru Spolku sv. Vojtecha, ktorý zostal do roku 1944 najvýznamnejšou tlačovou tribúnou slovenských katolíckych intelektuálov. Kultúra vychádzala v strede každého mesiaca a tlačili ju v Kníhtlačiarňi Spolku Sv. Vojtecha. Jej redaktori mali smelú ambíciu vytvoriť z tohto periodika katolícky intelektuálny časopis európskeho rozmeru, pripodobňujúc sa od polovice tridsiatych rokov v tomto smere predovšetkým francúzskym vzorom. Popri K. Körperovi výrazne

Vedúcim redaktorom je Mach, vedľa neho je Pánis a Kirschbaum (predseda Moyses). Denný úvodník sľúbil kanonik Dr. Körper. Spoluprácu s Körperom vítam, lebo kňazi sú „akarnokmi“ našťavni proti mne. Z prvého čísla vyšlo 25 000 exemplárov“. Napriek prvotným organizačným a distribučným ťažkostiam mala Slovenská pravda úspešný štart a čoskoro si získala medzi členmi, priaznivcami a sympatizantmi HSLS svoje pevné a stále miesto. Sidor si tak mohol 19. mája 1936 s uspokojením k tejto otázke do svojho denníka zapísať: „Slovenská pravda ide dosť dobre. Má 14 000 odberateľov. Vedie ju Mach. Má na pomoc Dr. Körpera (denné úvodníky), Kirschbauma, Pánisa a Radványiho“. Mimoriadne publicis-

všetko začať v mene Božom, ako to Hlinka robil. My budeme mať len nábožných chlapcov, ktorí sa vedú aj pomodliť, ktorí chodia riadne do kostola a tam sú príkladom pre ostatných, ktorí majú vieru a sú apoštolmi Kristovými. Veď sme Hlinkovou mládežou, sme mládežou toho, ktorý svoj život obetoval nielen národu slovenskému, ale aj Bohu najvyššiemu. Preto Hlinkova mládež, modli sa a pracuj. Všade budete mať nielen vodcu a veliteľa, ale aj kňaza, duchovného. Veliteľ a vodca vás naučí poslúchať a všetko mať v poriadku. Ale dušu vašu bude mať na starosti duchovný otec, váš gardistický kňaz, farár alebo kaplán, alebo katechéta. Toho treba poslúchať práve tak, ako budete poslúchať svojho veliteľa.

Ste synmi kresťanského národa slovenského, ktorého nábožnosť je na celom svete príslovná a známa. My kňazi, vaši gardistickí duchovní, budeme sa

ovplyvnila Kultúru po obsahovej i formálnej stránke ďalšia skvelá a mimoriadna osobnosť slovenského intelektuálneho a spoločenského života a diania – Ladislav Hanus, ktorý prevzal redakciu tohto časopisu od januára 1941 a viedol ju až do leta 1943. Svoje zámery potom L. Hanus realizoval v novom mesačníku Obroda, ktorý vychádzal s podtitulom „časopis slovenskej kultúrnosti“ v rokoch 1943 – 1944 v Ružomberku.

Okrem Kultúry prispieval K. Körper pod skratkou „dr. k. k.“ pravidelnými úvodníkmi a politickými článkami do Slovenskej pravdy, ktorej prvé číslo vyšlo 29. februára 1936 s dátumom nasledujúceho dňa. O počiatkoch tohto ľudáckeho denníka, ktorý bol od marca 1936 pokračovaním rovnomenného týždenníka z rokov 1920 – 1936, si K. Sidor zapísal do denníka tieto slová: „Vychádza prvé číslo Slovenskej pravdy s dátumom 1. marca.

tický a organizačný talent v oblasti praktickej žurnalistiky predurčil K. Körpera za podpredsedu ľudáckej straníckej tlačovej komisie, ktorá bola menovaná 7. januára 1937 na predsedníctve HSLS. Predsedom tejto komisie sa stal K. Sidor a tajomníkom K. Murgaš. Hoci bol K. Körper všeobecne považovaný medzi najvyššími ľudáckymi vodcami a funkcionármi za Tisovho osobného dôverníka, pre svoje nadštandardné angažovanie sa v ľudáckom straníckom živote a pre svoje moderné a reformné názory ho často J. Tiso kritizoval a napomínal. Vyčítal mu, že pomáha stranu a jej vedenie laicizovať a tým oslabuje pozície kléru v HSLS a tým okliešťa, obmedzuje a potenciálne likviduje jeho vedúce postavenie v ľudáckom hnutí. Takýto Tisov postoj a názor na vývoj v strane mal aj iné pozadie a dôvody. Bol ním neustále sa zhoršujúci zdravotný stav vodcu a predsedu HSLS Andreja Hlinku a s tým súvisiaca stále naliehajúca otázka nástupníctva vo vedení ľudáckeho hnutia a v straníckom predsedníctve. Kým neskorší predseda HSLS a prezident J. Tiso predstavoval kontinuitu dominancie a supremacie katolíckeho kléru vo vedení HSLS, jeho vnútrostranícky súper K. Sidor bol garantom postupnej laicizácie najvyšších ľudáckych reprezentantov. Sidor sa o týchto názoroch J. Tisa dozvedel v novembri 1937 priamo od K. Körpera: „Súčasne som hovoril aj s Dr. Körperom. Vyhľadal som ho na kanonickom byte. Povedal mi, že sa s Tisom dlhšie zhováral. Tiso mu povedal, že „nikdy nebude písať do Slováka“. Neuznáva dnešný stav. Ide o zlaicizovanie strany. Nahováral Körpera, aby sa nedal zväbiť. Civilí chcú všetko opanovať. Najprv sú civilí vedení kňazmi, potom idú s kňazmi, potom bez kňazov a na konci proti kňazom. Tento stav bude vraj aj u nás. Vyčítal Körperovi, že porušil kňazskú jednotu, Tiso chce časopis pre kňazov, ale teraz sa to už nedá“.

V rokoch 1931 – 1937 redigoval Duchovného pastiera a v rokoch 1936 – 1938 bol šéfredaktorom časopisu Katolíckej kázně. Bol autorom viacerých náboženských kníh, z ktorých najväčší úspech mala modlitebná kniha pre slovenskú inteligenciu s názvom Prameň z Boha, ktorá sa dočkala do roku 1950 šiestich vydaní. V roku 1941 vyšla v Trnave Körperova cestopisná práca Z Bratislavy do Chicaga. Opísal v nej svoju účasť na zájazde medzi sloven-

ských krajanov v USA, ktorú absolvoval v roku 1937 ako člen delegácie Spolku Sv. Vojtecha (SSV) a reprezentant slovenského katolíckeho spoločenského a spolkového života.

V kanonikovi K. Körperovi našlo svojho zanieteneho propagátora a oduševneného aktívneho pracovníka a funkcionára i slovenské abstinentské hnutie. Z jeho iniciatívy a pod jeho predsedníctvom sa 30. júna 1939 v Bratislave zišlo zakladajúce valné zhromaždenie Slovenského abstinentského zväzu, ktorého stanovky schválil Krajiniský úrad v Bratislave výmerom č. 173.419/8-39. Podľa nich Slovenský abstinentský zväz prevzal poslanstvo, dedičstvo a úlohy bývalého Krajiniského ústredia Abstinentského zväzu pre Slovensko na ceste k „ostriezlivému slovenského národa“ prostredníctvom sociálno-zdravotníckych akcií, práce v regiónoch, podpory legislatívnych opatrení vlády Slovenskej republiky obmedzujúcich výčap alkoholických nápojov a napokon výchovou spofahlivých pracovníkov, ktorí by v súlade s ďalšími štátnymi opatreniami uvádzali tieto právne normy do každodennej praxe. V tomto úsilí im okrem Ministerstva vnútra v Bratislave poskytovali priamu hmotnú, materiálno-technickú, finančnú a organizačnú podporu aj Ministerstvo školstva a národnej osvety (MŠaNO), Slovenský červený kríž a Hlavné veliteľstvo Hlinkovej mládeže. Ďalšími inštitúciami, ktoré priamo podporili úsilie a prácu Slovenského abstinentského zväzu sa stali Štátny zdravotno-sociálny ústav a Zväz sociálnych a sociálno-zdravotných spolkov. Literatúru, plagáty, letáky a ďalší propagačný materiál poskytovalo svojim inštitucionálnym a individuálnym spolupracovníkom i všetkým záujemcom Ústredie Slovenského abstinentského zväzu, sídliliace na Legionárskej ulici č. 10 v Bratislave. Körperove presvedčenie o ultimativnosti formovania nového slovenského človeka v novom samostatnom štáte našlo vyjadrenie aj v jeho predstave o radikálnom odmietnutí a zavrnutí alkoholu a tabaku všetkými Slovákmi, no najmä štátnymi a verejnými predstaviteľmi, ktorí sa mali stať viditeľnými vzormi dokonalosti. Táto predstava vznikla a ostala iba vo svete ideálov a túto svoju ideálnu predstavu K. Körper v konfrontácii s realitou a každodennou skutočnosťou slovenského spoločenského života korigoval na praktické odporúčania. No aj po viacerých korekciách jeho idealizmom sytené a entuziazmom motivované vízie o slovenskej spoločnosti, úplne oslobodenej od užívania alkoholických nápojov a tabaku, vzbudzovali u mnohých prekvapenie, no predovšetkým blahosklonný úsmev. Napriek tomu, že si K. Körper naplno uvedomoval previazanosť užívania alkoholu s väčšinou súkromných i verejných spoločenských udalostí medzi Slovákmi i ostatnými národmi a národnosťami na Slovensku, nevzdával sa a ďalej burcoval do boja proti tomuto spoločensky akceptovanému neduhu: „Diabol alkoholu sa nedá sputnať. I keď sú tu obmedzenia, vždy si nájde príležitosť, aby ďalej otravoval národ. Boj náš sa musí predovšetkým uplatniť v prevýchove národa. Isté presvedčenia musia prejsť do špikov národa, keď chceme, aby sme obstáli. My musíme byť presvedčení, že človek, ktorý pije, čo aj mierne, nikdy nie je a nikdy nebude spofahlivým občanom štátu. Takúto pravdu ťažko znášajú niektorí naši ľudia. A predsa treba ju zdôrazňovať aj vtedy, keď ide o vyššie postavených

občanov. To je boj. Boj pravdy proti klamstvu, boj statočnosti proti lumpom. My musíme byť presvedčení o tom, že štát má viac z triezvých ľudí, ktorí gazdujú a vychovávajú svoje zdravé rodiny, ako z užívateľov alkoholu“.

Kanonik K. Körper úprimne privítal naplnenie dvadsaťročného zápasu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HLSL) a jej úsilie o úplnú a všestrannú národnú emancipáciu, národné oslobodenie a naplnenie najvyššej ambície každého normálneho, nedeformovaného a sebavedomého národa – slobodného života a rozvoja vo vlastnom národnom štáte. Na návrh biskupa Jána Vojtaššáka a senátora Dr. Karola Krčméryho prevzal vedenie cirkevného odboru MŠaNO. V tejto funkcii zotrval až do roku 1942, keď sa stal na ďalšie tri roky farárom v Bratislavskom Dóme sv. Martina. Ešte v decembri 1938 kandidoval kanonik K. Körper do autonómneho Snemu Slovenskej krajiny. Bol zvolený za poslanca a poslancský mandát mu zostal aj po vzniku Slovenského štátu a počas celej doby existencie prvej Slovenskej republiky.

Na jeseň roku 1938 vznikla pod názvom Hlinkova garda (HG) jediná slovenská unifikovaná polovojenská formácia HSLS, ktorá mala prevziať všetky úlohy i majetok rozpuštených paramilitantných organizácií z bývalej Československej republiky a stať sa akousi celonárodnou milíciou, garantom národnej revolúcie a novovznikajúceho ľudáckeho režimu. Zároveň sa HG mala stať jedinou vykonávateľkou predvojenskej a povojenskej brannej výchovy obyvateľstva. V priebehu roku 1939 jej pribudli v novom režime i ďalšie represívno-bezpečnostné a v marci a apríli 1939 sa tisíce jej dobrovoľníkov postavili so zbraňou v ruke proti maďarským agresorom v nevyhlásenej Malej vojne. Napodobovaním cudzích nemeckých národno-socialistických vzorov sa však postupne začiatkom štyridsiatych rokov odcudzovala projektovanému celonárodnému charakteru a stala sa útočiskom karieristov na jednej strane a pronacistických fanatických radikálov na strane druhej. Z pôvodnej deväťdesiatitisícovej organizácie ostalo v polovici roku 1944 iba niekoľko tisíc (2500 – 5000) radikálov a fanatických národných socialistov. V rokoch 1938 – 1939, teda v čase, keď Slovensko nemalo svoju vlastnú armádu alebo ju ešte len začalo postupne kreirať, však ešte HG predstavovala stelesnenie národnej obrany vo forme ľudovej armády, tvorenej spontánne a dobrovoľne. Až do začiatku roku 1939 nebola jasná jej presná ideologická formácia a ani legislatívne ukotvenie v právnom systéme nového štátu a režimu. Postupne sa však v nasledujúcich mesiacoch HG stále viac radikalizovala a stala sa útočiskom radikálneho ľudáckeho krídla, bezhranične obdivujúceho nemecký národný socializmus a politickú prax nacistického Nemecka. To bol koniec idey HG ako ľudovej a celonárodnej brannej organizácie. Umiernení ľudácki tradicionalisti, ktorým je z hľadiska ich kresťanského presvedčenia a viery nemecký nacizmus cudzí a neprijateľný, sa z HG dobrovoľne vytrácajú alebo sú z nej násilne vyštvani. A to aj vrátane kňazov, ktorí pôsobili prvé dva roky v HG ako duchovná služba pre jej členov. To je prípad aj kanonika K. Körpera a ďalších jeho spolupracovníkov na tomto poli duchovnej správy.

Na prelome rokov 1939 – 1940 sa začala pri Hlavnom veliteľstve Hlinkovej gardy (HVHG) formovať duchovná správa pre dve hlavné

náboženské konfesie, zastúpené v tejto monopolnej ľudáckej polovojenskej formácii – pre katolíkov a evanjelikov. Vychádzalo sa z decembrovej tézy roku 1938, ktorá za ústrednú, hybnú a formujúcu ideu vynikajúcej HG definovala ako „povznesenie slovenského národa mravne-nábožensky, hospodársky, sociálne a nadovšetko branne v jedinom pojme štátnosti“. V tomto čase však ešte neexistoval ani Slovenský štát a ani gardistická duchovná správa. Tá vznikla až vo februári nasledujúceho roku. Duchovná správa HG v podstate kopírovala systém armádnej duchovnej správy (vojenská/ poľní/ kuráti a vikári). Hlavná duchovná správa začala úradovať v Bratislave na Kollárovom námestí č. 20 (tzv. Živnodom). Tam sa vybavovala celá jej agenda, obsahujúca všetky hlásenia, informácie, podania a sťažnosti týkajúce sa mravno-náboženskej výchovy a správy príslušníkov HG a HM. Trnavský biskup Dr. Pavel Jantusch túto duchovnú službu charakterizoval vo svojom obežníku č. 1027/939 z 2. februára 1939 ako službu, ktorú majú kňazi vykonávať s radosťou a so ctou: „Ide o nové pole činnosti, na ktorom spolupráca vlády s cirkevnými vrchnosťami bude potrebná a užitočná. V spomenutých stanovách spravovanie duchovných vecí Hlinkovej gardy je zaistené cirkevným úradom. Duchovnú správu zriadi cirkevná vrchnosť. Do pôsobnosti duchovnej správy patrí hlavne mravno-náboženská výchova. Bude teda mravnou povinnosťou každého kňaza, aby vládu nového Slovenska aj na tomto poli svojej pôsobnosti statočne a všemožne podporoval“. Prvotné eurforické obdobie formovania Hlinkovej gardy bolo charakteristické spontánnym prihlasovaním sa do jej radov. Do HG sa na prelome rokov 1938 – 1939 a počas celého roku 1939 hlásili nielen radoví kňazi, ale i vyšší cirkevní hodnostári. A tak týždenník Gardista mohol na Vianoce roku 1939 s propagandistickým nadšením konštatovať, že „po J. E. spišskom biskupovi Jánovi Vojtaššákoví vstúpil do Hlinkovej gardy aj J. E. nitriansky biskup dr. Karol Kmeťko“. Tieto informácie boli uverejnené bez vedomia cirkevnej vrchnosti a mali vyslovene propagandistický zámer a cieľ. Členstvo biskupa J. Vojtaššáka v HG sa nepodarilo preukázať ani obžalobe pri procese so slovenskými biskupmi v roku 1951 a dodnes chýbajú relevantné písomné dôkazy (prihláška, evidenčná karta) o členstve ktoréhokoľvek biskupa v HG. Údajné predstavy biskupa J. Vojtaššáka o Hlinkovej garde a gardistoch boli na sklunku roku 1939 ešte v zajatí naivného idealizmu, netušiac, že práve HG sa počas nasledujúcich mesiacov a rokov stane významným prostriedkom a inštrumentom nemeckých nacistov pri koncentracii domácich radikálnych národných socialistov vo vnútropolitickom boji proti ľudáckemu kresťanskému tradicionalizmu a stane sa priamou a najvýznamnejšou nátlakovou skupinou v ich snahách o nacifikáciu Slovenska. Jeho predstava, charakteristická pre väčšinu vtedajšieho katolíckeho kléru všetkých stupňov, vychádzala z predpokladov národného zjednotenia bez ohľadu na sociálny status, konfesionálne rozdiely či predchádzajúcu politickú a spolkovú minulosť, presne v intenciách a kontúrach utopickej slovenskej národnej jednoty, propagovanej hlavnou a vedúcou osobnosťou umierneného ľudáckeho krídla – prezidentom a predsedom HSLS J. Tisom.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Epilóg

k 500. výročiu reformácie

Oslavy 500. výročia reformácie, ktoré prebiehali od novembra 2016, boli slávnostne zavŕšené posledný októbrový týždeň. Zapojili sa do nich cirkevné i svetské organizácie. Médiá sa priam prehýbali pod záplavou článkov, úvah, prejavov, konferencií a príležitostných stretnutí. Bolo čo čítať i pozerať. A oprávnene. Lutherova reformácia bola prelomovou udalosťou, ktorá poznačila dejiny a v určitom zmysle zmenila ich beh. Nad mnohými výrokmi sa mohol človek zamyslieť a mnoho nového sa mohol dozvedieť.

Oslavy vyniesli na povrch aj niekoľko nových a podnetných iniciatív, ktoré otvorili nové perspektívy šťastnejšej budúcnosti, najmä pokiaľ ide dialóg a spoluprácu.

V takom zmysle sa nesie aj Spoločné vyhlásenie Svetového luteránskeho zväzu a Pápežskej rady na podporu jednoty kresťanov na záver roka spoločnej pripomienky reformácie, ktoré bolo uverejnené v týchto dňoch. Vo vyhlásení sa uvádza, že „po prvýkrát sa luteráni a katolíci pozreli na reformáciu z ekumenickej perspektívy.“ To umožnilo „nové pochopenie oných udalostí zo 16. storočia, ktoré skončili rozdelením“.

Celý obsah Vyhlásenia sa nesie v duchu peknej zásady „nehľadajme to, čo nás delí, hľadajme, čo nás spája“. Je to správny a sľubný prístup, lebo medzi protestantizmom a katolicizmom je veľa styčných bodov. Katolíkom môže bez námahy nájsť veľa cenného a duchovne hodnotného v protestantizme. Ako sa hovorí, úlomky zo zlatonosnej rudy sú tiež zlatonosné.

Jubileum by však malo byť nielen oslavou, ale aj bilancovaním. Nie je správne ani užitočné zatvárať oči pred skutočnosťou, vidieť veci len v ružových farbách a očakávať, že zbožným želaním sa dá zmeniť aj dedičstvo minulosti. Minulosť – ako ju definoval staroveký filozof Aristoteles (Nichomachean Ethics, 6) – je nemeniteľná a nemôžu ju zmeniť ani bohovia. A v podobnom zmysle možno hovoriť aj o budúcnosti, že je nepredpovedateľná. Nikto nevie, aké výsledky prinesie zajtra zákrok alebo opatrenie, ktoré sa s tým najlepším úmyslom uvádza do života dnes.

Ani Martin Luther nemohol pred 500 rokmi predvídať, aké výsledky bude mať jeho protestné vystúpenie. Na prelome 15. a 16. storočia bolo mnoho teológov, mníchov i laických veriacich, ktorí nesúhlasili so situáciou v Ríme, kritizovali pápeža a pápežský dvor, poukazovali na nedostatky a volali po náprave. Mnohí z nich privítali – keď nie všetky, tak isto väčšinu – Lutherových 95 téz a videli v nich prvý krok k radikálnej reforme. Reforma bola naliehavo potrebná a Luther bol jedným z jej nositeľov.

Základným postulátom Lutherovej reformy bol jednoznačný dôraz na Bibliu. Sola Scriptura: Slovo Božie je jediným a pevným základom kresťanskej viery a kresťanského života. S dôrazom na tento postulát Luther odmietal tradíciu, pápežskú autoritu a ostatné dodatky a komentáre, ktoré v snahe vysvetliť nejasnosti, často zakryli zmysel textu.

Hlásal, že veriaci čitateľ, ktorý pristupuje k Biblii s čistým úmyslom, bude vedený Duchom svätým, aby správne pochopil, čo Boh cez biblický text hovorí a čo chce. Čitateľ nepotrebuje pápežskú autoritu, aby mu vysvetľovala Božie slovo.

Problém bol však v tom, že ľudia reagujú na impulzy nerovnako: nie podľa očakávania, ale skôr individuálne. Nadšenci zapálení novým a revolučným prístupom k Sv. Písmu si začali biblické texty vykladať každý po svojom. Lutherom podnietená reformácia sa veľmi rýchlo zmenila na širokobrehé hnutie, ktoré on už nemohol kontrolovať. A ako sa ona postupne šírila a prenikala z nemeckej rečovej oblasti do strednej a severnej Európy, vznikali nové a ďalšie sekty a odnože.

Tento proces prebieha dodnes. Výsledkom je protestantský pluralizmus. Dalo by sa povedať, že princíp Sola Scriptura, ktorý bol „uholným kameňom“ Lutherovej reformácie sa stal aj jej „kameňom úrazu“. Dnes pôsobí vo svete neprehľadné množstvo protestantských cirkví a cirkvičiek a každá z nich je presvedčená o svojej jedinečnosti a pravovernosti.

Ani sloboda a oslobodenie, ktoré Luther chcel uviesť do duchovnej a spoločenskej sféry ľudského konania nespĺnili očakávania. Prof. Brad J. Gregory, americký profesor cirkevných dejín a vydavateľ archívov dejín reformácie (The Archives for Reformation History) vo svojej knihe Rebel in the Ranks; Martin Luther, the Reformation and the Conflicts that continue to shape our World poukazuje, že dôraz, ktorý Martin Luther, Ján Kalvín a ďalší reformátori kládli na slobodu a na ktorý sa v tomto jubilejnom roku opätovne poukazuje ako na niečo, čo nás s týmito reformátormi spája, je pravým opakom preferenčnej individuálnej slobody, ktorá sa dnes berie ako samozrejmosť a podľa ktorej každý môže veriť v čo chce a žiť, ako sa mu chce. Lutherom chápaná sloboda kresťana-jednotlivca znamenala však dve úplne odlišné povinnosti: 1. celoživotný záväzok neustálej altruistickej služby bližnému a 2. vďačnosť Bohu za nezaslúžený dar spásosnej viery, ktorú sme dostali prostredníctvom milosti. Takéto chápanie slobody je dnes na míle vzdialené od súčasného životného štýlu „do your own thing“ (rob, čo sa ti páči!).

Keď si človek spomenie tvrdú a niekedy až bezohľadnú rétoriku, ktorou Luther útočil alebo odrážal útoky svojich protivníkov, vie si predstaviť tohto rozhnemaného mnícha, ako by reagoval na terajšie konanie niektorých protestantských teológov a „teológov“, ktorí s odvolaním na jeho osobnosť a jeho odkaz presadzujú svoje názory na spoločnosť, na verejný život, ako oni chápu toleranciu, modernú demokraciu, ako sa snažia ovplyvniť politiku, kultúru, školstvo, spoločenský život. Istotne by ich nechválil. Ako píše vyššie spomínaný Brad Gregory, medzi kľúčovými hodnotami reformátorov pred 500 rokmi a hodnotami, ktoré ovládajú súčasnú západnú spoločnosť, je závažná priepasť.

(Pokračovanie na 10. strane)

Mila sedela naprostred kuchyne. Jednu nohu preloženú cez druhú. Ruky držali v perinke zabalené dieťa. Chlapec stískal bezzubé ústa a nenásytno driapal z materného prsníka teplé mlieko. Dojčiackej žene vypadla slza. - Moja sirota, ako ti je len dobre, že o ničom nevieš. Bezstarostne ma naťahuješ. Ani ja sa nesmiem krenkovať, ešte mlieko stratím a čo bude z teba za chlap? Alebo si dajakú chorobu nadobarím. - Hánkou pravej ruky si trela zaslezené oko. Upokojila sa. Usmiala sa na svoju radosť i starosť a znova sa mu prihovorela. - Kde je ten otec? Či žije...? Kde ho skántrili? Kde hníje...? Bože! Daj, aby to nebola pravda. Bože! Vráť ho ...! Ani nie tak pre mňa, ale pre toto chlapča.

Z bolestných úvah ju vyrušil buchot humnových vrát. Dupot nôh sa približoval ku kuchynským dverám. - Kto teraz v zimný, večerný čas, prichádza do domu nie z ulice, ale zo záhrady? - Čudovala sa Mila.

V rýchlosti si potiahla blúzu na odhalený prsník a na klopanie odpovedala - Vofno!

- Dobrý večer! - Pozdravila neznáma žena v jej rokoch.

- Dobrý... - zarazene odpovedala Mila. Podľa pozdravu a oblečenia si domyslela, že neznáma bude zo susednej luteránskej dediny.

Nemýlila sa. Návštevníčka si prezerala premoknuté kapce a dlhé sukne. Pepitovú teplú šatku - šávolku zložila z hlavy a pliec a rozvravela sa. - Ale som si dala, išla som okolo jarku, aby ma dajaký zrádnik nezastretil, či nedaj Bože ... Raz Nemci, inokedy partizáni, vždy dajakí cudzí pľuhavci nám nedajú spokojne žiť. A sama žena, čo si počneš, keď ňá dáky zastaví?

- A skade ste prišli? - Opýtala sa Mila.

- Len tu poníže z Kynceľovej. Veď vám vravím, len okolo jarku som. Všade plno snehu. Nemyslela som si, že ho tam až toľko navialo. Aj do kopcov sa mi... Aha...! Zdvihla sukne vyvrátila na kopcach sáry a vyzíabnutými prstami vyhadzovala sneh.

Mila s nevôľou počúvala ponosy a obdivovala smelosť a odvahu cudzej ženy.

Chlapec zdriemol. Opatrne ho odtiahla a vložila do kolísky.

Cudzia žena začala rozprávať. - Ach, veď ja vám ani nevravím, po čo som k vám prišla.

Mila si preložila prst cez ústa a druhú ruku vystrela ku kolíske...

- Hej... hej... aby sme ho... - stišila hlas žena, pristúpila k domácej a ticho pokračovala.

- Ja som vám doniesla radostnú zvesť.

Mila spozornela. Na tvári sa jej zračilo prekvapenie premiešané s nedočkavosťou.

- Naši chlapi..., váš a môj... a ešte jeden zo Sásovej boli narukovaní vo Svidníku.

- To ste vy? A čo je s nimi...? - Netrpezlivá Mila prerušila reč cudzej ženy. - Žijú...?

- Žijú. - Chvála Pánu Bohu.

Rozradostnená Mila sa hodila okolo krku zvestovateľke dobrej zvesti. Prúd slz odplavujúcich z duše zmyl stopy žiaľu tiekol z Miliných očí na plecá návštevníčky.

- Kde sú? Vrav, rýchlo hovor! - Náhlila Mila do reči cudziu ženu.

Zabudla, že žene stojacej vedľa nej najprv vykala a teraz jej začala tykať. Veď čože, naši chlapi prežili a prežívajú spolu dlhý čas v dobrom i v zlom. - Čože si my tu budeme vykať, či nedajbože onikať, a ešte k tomu je len odtiaľto zneďaleka, z dediny za potokom. Keby bola katolíčka, iste by sme sa poznali, vidávali sa, do kostola v našej dedine by chodila, ale oni chodia do Bystrice, do evanjelického, keď chodia. To je jedno, či chodia, či nechodia, či sa modlia Zdravas Mária, či uznávajú Pannu Máriu alebo nie. To je všetko nič. Hlavné je, že doniesla dobrú novinu, že Jožo žije a že ...

Podali si ruky a znova sa objali, ako najlepšie dlhoročné priateľky.

- V Martine. V kasárňach hlivejú. Chcu domov, ale nemôžu, nemajú tú... - Rozvravela sa Mara z Kynceľovej.

- Prečo nemôžu?

- Treba im doniesť civil a dáky... - Mara si rozopla patentky na blúze, ruku siahla do záhrenia a z pokrivaného škarnicového papiera prečítala.

- Pa... schír...schain.

- A to je ký beťah? - Vyvalila oči Mila.

- Čo ja viem? Mal by to byť dajaký papier, povolenie od Nemcov.

- A to im je na čo?

- Mne to tak vysvetlili. Nemci majú vládu nad Slovenskom. Nikomu neveria. Všetkých ľudí, ktorí sa pohybujú pešo, či vlakom, kon-

trolujú, či nie sú partizáni. Všetko habú. Kto robí pre nich, ten môže na takýto papier chodiť, kde chce. Rozumieš?

- Mila pokývala hlavou a pýtala sa.

- A kde to zoženieme?

- Od Nemcov, cez gardistov.

- Naši luteráni v tej garde veľmi neboli. To len vy katolíci ste išli za vašimi farármi Hlinkom a Tisom. Vaši katolíci, čo boli v garde veľký, by našli cestu k Nemcom.

- Hm... hm... To sa ti povie gardisti. Teraz sa už ku gardistom nikto nehlási, keď je po všet-

JANO SELČAN

Návrat zo zajatia

December v roku 1944

kom. A čo to tu u nás boli za gardisti? Nič nerobili, - nič neznamenal a neznamenajú.

- Ale museli mať dákeho hlavného.

- Máš pravdu ... mali... učiteľa, ... správcu školy.

- No vidíš, čo keby si išla za ním, či by on dačo nemohol?

- Možno mohol, možno nie.

Nielen vzrgot, ale aj buchnutie bráničky, vyrušil z debaty ženy zdieľajúce, rovnaký osud, rovnaký žiaľ, rovnakú radosť, aj starosť.

- Voľajaký ostrý hosť. - Utrúsila Mila.

Uprela oči na vyvýšený dvor. V okne sa zjavovali baganče a železničiarске nohavice.

- Idem z roboty. Hádaj prečo som sa tu stavil? - Naťahoval švagrínú Ďuro Pšenička.

- Čo by som hádala? Keď mi povieš, budem vedieť.

- Od začiatku toho... no... vravia tomu povstanie, čo nemáš o Jožovi žiadnu zvesť, lamentuješ..., v nedeľu ideš z kostola vyplakaná. Vravel som ti nerev... Jožo žije, len nemôže, dať, vedieť, kde je... A vieš... kde je?

- Viem... viem, všetko viem, nič nového mi nepovieš, - odpovedala Mila.

Ďuro pozrel na neznámu ženu i na usmiatu švagrínú, do ktorej akoby sa vrátil život, znova do nej vošla veselosť a huncútska povaha. Prichádzal k nej s vierou, že jej donesie nevidanú novinu, že ju prekvapí, že sa mu dostane objatia a tu báb, vyšiel naprázdno. Ktosi ho predbehol. - A skade to vieš? - Začudovane sa pýtal Ďuro.

- Skade viem, stade viem, hlavná vec že viem. - Špásovala švagríná.

- No, ale vážne. Konečne ma počúvaj! Popoludní prišiel vlak z Vrútok. Sprievodca sa vypytoval na mňa. Keď ma našiel, zatiahol ma na bok, ešte sa aj poobzeral dookola, či sme skutočne sami a do ucha mi pošepkal.

- Ale pred touto môžem? - Zháčil sa Ďuro. - Čo ste vy za?

- Čo by si nemohol. Jej muž je tam, kde aj môj. Neboj sa jej. To nie je ani nemecká, ani partizánska špiónka. Len vrav, čo chceš, aj jej sa to týka, aj ju to zaujíma.

- Tak mi vraví sprievodca, že Jožo je v martinských kasárňach. Pred pár dňami ich Nemci zo zajatia prepustili. Chcu prísť domov.

- Keď to viem z dvoch úst, tak to bude pravda. Ona ..., ukázala prstom na Maru, mi doniesla takú istú novinu. Len... vraví... o dákom papieri.

- Mara sa obrátila k Ďurovi a z vybrala spoza blúzy papier a slabikovala. - Pa sir... chain.

- To mám aj ja.

Ďuro vytiahol z kabáta pudlár, vybral z neho papier a podal ho Mile.

Ďurovu švagrínú ohúrila na papieri vytlačená pečiatka s orlom. Z neznámych slov vylúštila len to že: Herr Juraj Psenicka 4. 10. 1904. Selce - Banská Bystrica. - Ja sa z toho nevsvojarím.

- Ďuro! A kto by tie pasíršchajny, našim chlapom mohol vybaviť? - Pýtala sa Mila.

- A čo ja viem? - Odpovedal Ďuro a zamyslel sa.

- A koľko ich treba?

- Pre troch chlapov a tri ženy.

- Prečo pre troch?

- Môj Jožo, jej muž, - ukázala prstom na Maru a ešte jeden zo Sásovej. - Pomaly vyratúvala Mila, a pre ich ženy - dodala.

- Na čo by ste sa tam tri tepali?

- Na čo...? Na čo? Aký si múdry. Každému treba aj háby, aj baranicu, aj zimné kabáty. To jedna nezoberie. Každá odnesie svojmu. - Zdôvodňovala Mila.

Mara sa nervózne pohniezдила na hokerlíku a pozrela sa na hodiny. - Ja už musím. Už je veľa hodín. A tie papiere vybavte, ako som vravela, veď to bol váš katolícky štát. Vy máte protekcie medzi gardistami. Tu sa naše údaje. - Znova siahla za blúzu, vybrala papier popísaný údajmi štyroch ľudí a podala ho Mile.

Ďuro jej zastal cestu k dverám a sa rozvravel.

- Ako to vravíte žena božia? Že či to bol štát? Len náš katolícky? A či vo vašej dedine sa na dvoroch nebudovali betónové hnojiská so štátnou subvenciou? Či na vaše luteránske deti, ich zamestnaným otcem, nezačal štát prvýkrát v histórii priplácať rodinné prídavky? Či vaši evanjelickí mládenci nedostali po Čechoch službu u financov alebo žandárov? Tento štát nedelil ľudí na katolíkov a evanjelikov, len niektorí vaši odhovárali vašich, od členstva v Hlinkovej strane a v garde. Kto nechcel byť vo vládnej strane, vyššiu funkciu nedostal. Preto naši ľudia mali vyššie funkcie, lebo boli ľudáci a gardisti.

A teraz čo? Už im sľubujú guľky do hláv a povrazy na krky. Keby nie blázni, ktorí začali Nemcov vezúcich sa vo vlaku cez naše územie strieľať, možno by bolo ináč dopadlo aj to povstanie. Toho nám nebolo treba. - Ďuro zastal v reči, pozeral na ženu, ktorá sa nesnažila oponovať. Nevyznala sa v politike. Nepoznala pravdu. Nehľadala ju. Registrovala len nadávky, zachytené vo svojom prostredí.

- A viete, kto zariadil, že vaši chlapi majú príležitosť dostať sa domov? Viete kde boli? Viete, čo sa s nimi stalo? Ja viem všetko. Sprievodca z Vrútok mi vyrozprával. Železničiarci vedia veľa. Na stanicích sa dejú čudné veci. My riskujeme, bojujeme, pomáhame a čo môžeme brzdíme. Ako môžeme spomaľujeme odvoz tovarov zo Slovenska do Nemecka. Kto vašich chlapov dostal z nemeckého zajatia na Slovensko...? - Ďuro stíchol. Pristúpil bližšie k Mare a rovno do očí jej povedal. - Sám Tiso... Dobre počujete. Prezident Tiso ich vymohol. Vo Svidníku ich zajali. Odvliekli do Nemecka a na Tisovu žiadosť ich vydali na Slovensko. Viete prečo sa mu to podarilo? Lebo neboli partizáni. Keby boli partizáni, tak ich už niet. Vami nenávidený katolícky kňaz sa zasadil za svojich občanov, vojakov, bez ohľadu či katolíkov, alebo nekatolíkov. Všetci sa vrátili. Okolo šesťtisíc mladých chlapov aj otcov. - Ďuro ukázal na kolísku, v ktorej mrčalo dieťa.

- Prestaňte tak rozmýšľať, že katolíci v tomto štáte mali vyššiu cenu a evanjelici menšiu. Najprv sme všetci ľudia, potom Slováci a až tak, takí či onakí kresťania. Aj vy veríte v toho istého Pána Boha ako my. Tak, čo sa máme deliť, čo sa máme medzi sebou hašteriť? Po vojne príde na nás iná pliaga. Nebudeme môcť byť ani katolíci ani luteráni, budeme musieť byť neznabohovia.

- A to skade viete, že to tak bude? - Pýtala sa cudzia žena.

Možno to nebude celkom tak, ale chlapi čo boli vojaci v Rusku vravia, že to bolo tak.

Ďuro so švagrínou sa dohodli, že na budúci deň navštívia správcu školy.

Návštevníci odišli jedným vrzom. Ďuro hore dedinou a Mara okolo jarku po predošlej stope tiež domov.

Nasledujúce ráno Mila vošla do Pšeničkovie domu. Živý balík položila na stôl. Z hlavy dieťaťa odhrnula vlnenú šatku a očami premerala maličkého. Ďurova žena - Milina sestra, Pšeničkovie Anča zvedavo nazrela do vankúša. Akurát, od zimy zrumenená tvár dieťaťa s modrými očami poobťažaná modrou kápkou a vyššivanou perinkou spokojne hľadela z úzkeho tunela perinky a čipkovaných volánikov na cudziu ženu. Chlapec miagal v ústach cumel s modrým krúžkom siahajúcim k nosu a do pol brady.

- V poslednej dobe, sa mi rozkope. Predtým

to nerobil. Sťažovala sa šťastná mať.

- To chlapi tak. Vidno, že rastie, že je stále mocnejší. Bude z neho chlap ako buk. - Počula sestru šesťnásobná mať. Znova pozrela na dieťa a ho pochválila. - Dobrý je, zdravý. Vidno, že sa tá mať o teba stará. Len, aby sa vám ten otec čím skôr vrátil.

- Vráti sa, vráti. - Zapojil sa do debaty Ďuro vracajúci sa z dvora.

- Videl som, že si prišla. Tak ideme? - Opýtala sa Ďuro švagrínaj.

- Môžeme, - odpovedala Mila.

- Ešte sa dám do poriadku. Nepôjdem v robotných háboch. - Ukázal na svoje oblečenie. Vošiel do izby a za chvíľu stál v kuchyni v kostolných šatách.

Poschodovú školu naproti kostolu postavili katolícki farníci ešte pred prvou vojnou. Stará škola postavená za Márie Terézie s jednou triedou a bytom z hrubých kamenných múrov s hradami na strope, nestála. Deti pribúdalo. Dedina a chotár poskytovali všetko, čo bolo potrebné na výstavbu. Richtárova - Vajdova tehelňa na Vyšovci napálila tehly a škridle. Vo farskej a školskej hore vyrúbali jedle na dosky, foršty a hrady a odborných rúk plná dedina. Väčšina obyvateľov boli trochárski gazdovia s vyučeným stavebným remeslom. Pre murárov a tesárov, ktorí stávali Budapešť nerobilo starosti postaviť poschodovú školu. Učiteľov si nielen vážili, ale si ich aj vyberali. Pán farár ako cirkevný predstaviteľ s kurátormi rozhodovali, koho príjmu na učiteľské a koho na kantorsko-správcovské miesto.

Ďura a Milu ovanula príjemná vôňa - Oblátky... Pán správca pečie oblátky...

Po dvore sa motali chlapi v nemeckých uniformách.

Mila cítila úzkosť. - Ďuro ti vrav, čo chceme!

- Dobre, - pokýval hlavou a zaklopal na dvere.

- Pochválen! Máte vážnu robotu a my vás chceme unúvať. - Ozval sa smelo Ďuro.

- Čo by ste ma unúvali. Robotu počká. Do večera času dost. - Uspokojil správca suseda. Železá potisol na okraj sporáka, na otvorené ohnisko zatiahol kruhové uzávery sporákov platne a pozval hostí do obývačky.

Správca prestrojený z pekára na inteligenta si sadol oproti nečakaným hosťom.

- Ďuro predostrel prosbu vplyvnému človeku nielen na miestnej, ale aj na okresnej úrovni.

- Hm... Hm... Teraz, keď sa všetko rúca..., je nebezpečné udržiavať bývalé styky... S nikým sa nekontaktujem... Sedím doma, urobím si svoju povinnosť v kostole a dost. Deti do školy nechodia, tak nevyučujem. S Nemcami si zopakujem ich reč a všeličo sa od nich dozviem. Čo ja viem, ako vám pomôcť? Tie papiere vydáva nemecké veliteľstvo v Bystrici. Rozmýšľam, kto z našich ľudí by mohol mať s nemeckými oficiermi styky? No..., možno... náš okresný veliteľ... Možno... Nevieť..., ale keď chcete, cez neho skúsime.

O chvíľu podával Ďurovi papier s otázkou - Viete, kde je Strieborná ulica?

- Čo by som nevedel. Pravdaže viem. - Zdupľoval Ďuro.

- Pôjdete za pánom Cvajcigerom. Poviete mu, že mu nesiete pozdrav odo mňa. Keď budete len sami dvaja, podáte mu tento papierik a poviete mu, čo ste vraveli mne.

Ďuro zbral papier do ruky a čítal. - Jožko! Posielam za tebou tohto človeka. Ak môžeš vybav mu jeho prosbu. Zdraví ňa Gusto.

Šťastná Mila chytila správcu za ruku a začala ju bozkávať. Učiteľ vytrhol ruku zo ženských dlaní a dohovárал jej. - Milka neblázni. Ja nie som pán prevelebný, aby si mi ruky bozkávala. Len, aby sa vám to podarilo. Čím skorej za tým choďte!

- Už zajtra. - Uistoval správcu Ďuro.

Večer Ďuro nastúpil do práce na železničnej stanici v Bystrici. Robotníci si pospali a ráno im prideli robotu. Cez obedňajšiu

prestávku sa náhlil Hornou ulicou na ulicu Striebornú. Stál pred domom. Na oknách sa rozkývali firhany. Nedôverčivé ženské oči premeriavali neznámeho V otvorenom okne sa objavila strieborná hlava. Milý, fajnový hlas oslovil pokorne stojaceho dedinčana. - Prosím! Čo si prajete?

- Nesiem pánu Cvajcingerovi pozdrav.- Okno sa zatvorilo, záclona zahalila výhľad do domu a strieborná hlava zmizla. V bráničke zaškrípala záclona. Spoznať otvorených vrátok zaznel pokyn na vchod slovom:- Prosím!

Vo verande čakal malý zavalitý chlapík, os-trihaný na ježka.

Ďuro sa rozhovoril o švagrovom zajatí vo Svidníku, prepustení a o pobyte v martinských kasárňach a pokračoval... - Chcu sa dostať domov. Na cestu potrebujú pasiršajny. Pekne vás prosím... či ... by ..., ste nemohli... dáko cez Nemcov.... Prosím vás... - Hovoril nezvykle mäkkým hlasom.

Ďurovo rozprávanie a jeho vrúcna prosba prenikli do duše človeka, ktorý s ľútosťou v srdci si pred neznámym a jednoduchým človekom, vylial svoje bolesti a žiale, nad všetkým čo sa stalo... Je po všetkom. Chceli sme dobre. Už sme prehrali. Nemci nás sklamali. My sme sklamali ich s tou nešťastnou vzbúrou. Neveria nám. Ani sami sebe neveria. Vidia, že je všetkému koniec.

Zastavil reč. Lícom sa kotúľala slza. Drobná kvapka odplavovala z tela ľútosť, sklamanie, beznádej, po veľkej nádeji, ktorá prišla pred piatimi rokmi.

- Kresťanská povinnosť nám káže núdznym pomáhať. Pokúsím sa splniť vašu prosbu. Obyvatelia vašej dediny sú statoční ľudia. Dobrí Slováci. Dobří majstri a dobrí katolíci. Ale.... to... asi nepôjde zadarmo. Nemecký dôstojník, ktorý mi dá také papiere veľa riskuje. Ak by mu na to prišli, mohli by ho upozorziť, že ich vydal pre banditov... Aby ste rozumeli..., no pre partizánov.- Tučný, zavalitý pán sa zahľadel na zasnežený dvor a neisto prehodil.

- Dáke zlato by sa nenašlo?

- Zlato? Kde my chudoba a zlato? My sme radi, že máme čo do seba a na seba. Kde tam zlato?

- Ale za ľudský život, za životy troch mladých chlapov stojí za to ho zohnať.

- To máte svätú pravdu.- Prisdvedil Ďuro. - Ale kde? Aj to, čo sme mali, prstene, snubné obrúčky sme dali na Slovenský zlatý poklad. Teraz nemáme ani tú štipku, ktorú nám pán farár pri sobášoch navliekal na prsty.

Domáci pán pobadal hosťovu rozkolísanosť a pokračoval v snahe skončiť rozhovor.

- Ako chcete. Snažte sa dačo zohnať a o dva dni sa stavte.

Ďuro sa ponáhľal zo Striebornej ulice

do roboty na stanicu s plnou hlavou zlata.

Zlato ťažký kov. Zlato drahý kov. Kov so stopami krvi. Zlato otvára brány palácov a teraz sa za zlato majú prepraviť traja chlapi pár desiatok kilometrov vo vlastnej krajine.

- Aby ho šľak trafil aj so zlatom. Ako má prísť jednoduchý, poriadny človek, ktorý nekradne, nezabíja, nešpekuluje a nearizoval, ku zlatu?

Tieto a iné myšlienky kvárili Ďura celé popoludnie pre oplakaného švagra, ktorý sa vyslobodil z nemeckého zajatia, ale nie je celkom voľný.

Večer unavený od celodennej roboty aj pešej túry z mesta si sadol na stoličku v Milinej kuchyni a nevedel, ako začať.

Keď vykoktal, ako pochodil a spomenul zlato, čudoval sa, že Mila neherekuje, že nelamentuje.

Zasmiala sa bezstarostným smiechom, aký u nej pozoroval, keď bola slobodná.

- Len sa ti nič neboj švagrík, ja aj zlato zoženiem.

- A skade?

- Čo ťa do toho? Zoženiem, a o viac sa nestaraj.

- O dva dni musím za tým gardistom.

- O dva dni bude aj zlato. Do zajtra večera je u vás.

- Dobre. Čakám ťa. Dobrú noc.

Na druhý deň v pivnici spod starých súkien visiacich na stene, na klinci, zvesila veľký kľúč. Chrbtový kôš - baniar naplnený jedivom si priplia na chrbát a ponáhľala sa domov. Mala dva domy. Ten druhý, do ktorého smerovali jej kroky, bol mužov - Jožov - rodičovský. Raz týždenne otvárala bránu do dvora uzatvoreného z obidvoch strán. V dome nikto nebýval. Ľudia si mysleli, že je prázdny. Veď kto by aj mohol? Mila býva s dieťaťom v dome po starých rodičoch na Dolnom konci a v Jožovom kto by? Čo by? Len pár starších žien podozrivou hľadelo na mladú ženu, plnú života, čo jej muža vojna ukradla, ako s plným košom mierila do Filov.

Tá tam dako má. Frajera si tam vydržiava, vykrmuje ho. Aj sa vyoblieka. Prečo by sa tak fintila? A čo by v tom koší...? Vidno, ako sa pod ťarchou koša krčí a počuť, ako rapčia lieskové štiepy baniara. A naspäť vychádza ako pierko.

Stará klebetnica, ktorej sa v mladosti všeličo prihodilo, je ako detektív. Všetko si všima, nad všetkým rozmýšľa, podozrieva mladé ženy a je jej ľúto utečenej mladosti. Vo svojom vedomí prišívá mladým zlé úmysly, horšie, akých sa ona dopustila a nad ktorými s pôžitkom vzdychá. Súdi podľa seba. Myslí si, že každá tak musí, ako ona. Zlá žena si predstavuje, že mladica Evinho pokolenia plná krásy, sily, príťažlivosti, preplnená búrkou nespokojného tela, musí konať len zle. Ale starinky s chápujúcim a spolucitiacim srdcom sú presvedčené, že mladá chudera, síce

svojho muža nemá, ale dokáže hasiť oheň vlastného tela a odolávať pokušeniam.

Tak Milu sledovala tetka Budovka. Všetkého si všimala, sledila očami. Keď ju zbadala ísť hore ulicou, vyšla na priedomie, aby ju očami odpre-vadila, kde ide a ako ide.

Podozrievavá a závistlivá žena vysledila, že v dome dakto predsa len bude. Dobre vidí, nielen ona, ale aj horní aj dolní susedia, ako sa z komína dymí. To nie je klam. Oči majú dobré. Aj inšie zbadala. To jej zavrátilo rozum. Raz zbadala, ako za ňou kráčali nemeckí vojaci. Aj Mila, keď ich uvidela, zrýchliła krok a zastavila sa až pri sestre v dome pod kostolom. Prečo to tak urobila?, to si tetka Budovka vysvetliť nevedela. Až keď sa pri sestre zdržala, osmelila sa s plným košom vošla, kde stále vchádzala.

Keď odchádza v prednej izbe firhany porozhľňa, pozrie sa na cestu, a až keď sa na nej nemotajú Nemci, vyjde z brány. Dnes sa Budovka odvážila a ju oslovila. - Dievka moja! Čože to tajíš? Koho tam máš? Ja nie som sprostá. Vidím, ako chodíš, ako nosíš a ako komín fajčí. Len sa mi ty priznaj? Len sa pochváľ, čo za fešák?

Mila sa zhrozila. Dobre, že jej krv netiekla z tváre. Hanba so strachom sa miešali. Táto stará klebetnica vyňuchala, vysledila, podozrieva ju, môže ju doniesť do nešťastia. Zopla ruky a pr-hovorila sa jej. - Tetka, pre Matku Božiu vás prosím, len nikomu nič nevravte. Tam nie je žiaden frajer. Tam sú chudáci, úbožiaci, keby sa ukázali, bolo by po nich. Keby sa to Nemci dozvedeli, kto tam je, je s nami zle. Nielen so mnou, ale aj s vami, so všetkými susedmi, aj s celou dedinou, by sa stala strašná vec.

- Moja zlatá, len sa ty neboj. Aj za prvej vojny boli také ženy ako ty. Teraz si jediná nešťastnica, ale vtedy, všetky ženy v tvojom veku boli bez chlapov až za štyri roky... a veru všeličo sa im pritrafilo.

- Tetka vy furt len o tom... Nemajte ma za ... Ja nemám frajera. Mne chlapa netreba. Ja mám dieťa. To mi je prvô?

- Neboj sa moja zlatá. Mňa sa ty neboj. Ja mám dosť starostí zo svojimi bolesťami. Kostí mi láme v celom tele, v chrbte, ako by mi ich ihlami prešival. Mám ja dosť trápenia so svojimi bôľmi, nie sa starať do tvojich hriechov, či ne hriechov.

- A máte proti tej chorobe dáke prášky? - Pýtala sa Mila.

- Nemám nič.. Nič nemám..

- Dobre tetka! Keď budete čušať, tak vám medicínu zoženiem.

- A skade ju zoberieš moja zlatá?

- Prečo ste tak zvedavá tetka? Prečo chcete všetko vedieť? Preto, aby ste mohli ďalej rozprávať? Dnes je to veľmi nebezpečné. Ste múdra žena. Máte oči. Vidíte, že sa dymí. Dobre

vidíte a rozmýšľate, že v dome musí dakto bývať. Pre Pána Boha vás ešte raz prosím, nevravte nikde nič, celkom nič.

- Dobre moja. Spol'ahni sa. Budem ticho, ako pán farár, keď vyjdú zo spovednice.

Kľúč zaškrípala. Štyrmi údermi na dvere Mila ohlásila príchod.

- Dobrý deň Milka! Vitajte! Čo nového v dedine?

- V dedine nič. Nemci nám dajú pokoj, partizáni čušia v hore, len suseda z naproti prišla na to, že ste tu. To je rapotačka, nič neudrží na jazyku. Ja som ju prosila, aby bola ticho a za to som jej sľúbila dačo proti bolestiam krížov. Nemáte na to liek?

- Mám. Duša naša dobrotivá. Boh Abrahámov, Jakubov a Izákov vám odplatí starosť, za naše prichýlenie, za našu ochranu a za riziko, čo znášate pre nás.

S týmito slovami vítala Milu asi štyridsaťročná židovka, držiac ju za ruku, skrehnutú od vonkajšieho mrazu. Za židovkou stálo vyťahnuté, asi desať ročné dievča. Z detských úst zaznel pre Milu nezvyklý pozdrav. - Ruky bozkávam.

- Servus moja.- Odpovedala Mila.

- Ale najprv toto. Zložila baniar a vykladala: Peceň voňavého chleba, tvaroh, maslo, vajcia, slaninu, kus údeného a za kanvičku mlieka.

Židovka odkladala, Ťakovala za darované potraviny a zbožňovala daryňu.

- Čo my vám len za to? Ako sa mi vám...? Ak to nešťastie prežijeme? Keď to pominie.

- Toto dajte tej žene! - Podal do Milinej ruky v malých vrecúškach zabalené prášky doktor Friedman a pokračoval.

- Nech užije dve dávky denne, ráno jednu, večer druhú a zapije vodou.

- Pán doktor!- Oslovila Mila Friedmana.

- Keby ste vedeli akú zvest' som dostala.

Môj muž je v Martine. Len mám starosti, ako ho domov dostať. Urobila som protekciu, že by sa to dalo vybaviť, ale ... dáke zlato by som musela na to oferovať..., a ja žiadne nemám. či by ste... ?

- Pre vás všetko. Som rád, že sa váš manžel teší zdraviu, že sa mu nič nestalo, že sa môže vrátiť.- Vyjadril svoju radosť doktor Friedman a pokračoval.

- Hneď, keď ste vošli dnu, som zbadal na vás zmenu k lepšiemu. V tvári, v očiach, v úsmeve vidieť že z vašej duše bol odvalený veľký balvan. Kričí z vás chuť do života. Tón vašej reči je pokojnejší, lahodnejší, pokojnejší a nádejnejší.

- Máš pravdu Izák, len si prepočul, čo mladá pani potrebuje, okrem toho, že nám doniesla poživeň aj o čosi prosila. - Zakríkla Sára muža.

- Neprepočul som. Vydrž Sárka. Veď musím trošku mladú paniu potešiť aj slovami.

Friedmanka sa stratila z kuchyne. Keď sa

Snímka: Teodor Križka

vrátila kládla do Miliných rúk roztvorenú červenú škatuľku, v ktorej sa ligotala zlatá retiazka. Vytiahla ju a držala medzi prstami.

Pohľad na zlato, aké ešte nevidela, dedinčanku ohúrila.

- To je krásna, - zvolala. - Za jej cenu sa môj muž vráti domov... Daj Bože!

- Nech sa stane, - zažalala Friedmanová, ktorá poskladala retiazku do roztvorenej škatuľky v Miliných rukách.

- Ďakujem vám milost'pani, veľmi vám ďakujem. Celý svet je zlý. Prečo sa musíte skrývať a strachovať sa o svoje životy? Prečo môj Jožo musel narukovať? Prečo ho Nemci zajali? Čo som si vytrpela. Čo som sa naplakala a neviem, čo on musel podstúpiť. Už som prestala veriť, že žije, len včera som sa dozvedela, že je v kasárnach v Martine. Nemôže len tak odísť a prísť domov. Nemci vraj kontrolujú ľudí po vlakoch. Každý, kto sa vezie, musí mať povolenie od nich. Ak ho nemá, odvečú ho do Nemecka, alebo ho považujú za partizána a zastrelia. Tak mi poradili, aby som si od Nemcov cez našich ľudí papiere na cestovanie, vypýtala. Ja ho tiež musím mať, civilné háby mu treba odnieť. Nemec ho vystaví len za zlato. Na to mi ho treba.

Mila si zavesila na pleciah banier, židovku vybozkávala a vybojímala a opustila dom. Ulica prázdna, len z okna náprotivného domu ju sledovala Budovka. Mila ju zbadala a vošla do jej brány. - Tu máte prášky na vaše kríže a ponáhľala sa do Pšeničkov. - Deti pošli preč. - Povedala sestre.

Anča pochopila. Zakričala na starú mat' sediacu v izbe pri peci s praslicou pod zadkom a s vretenom medzi prstami. - Mama! Zabavte ich, dačo im rozprávajte!

Deti si posadali na dlážku okolo pece, počúvali praskot horiaceho smrekového dreva a rozprávanie starej matere.

Mila roztvorila dľaň, položila na stôl škatuľku, otvorila a vybrala zlatú retiazku. Anča pri pohľade na lesknúci sa výrobok zhĺkla, chytila retiazku do ruky a jemne ju hladkala.

Mila pozrela na Ďuro a rozkázala mu. - Toto dáš gardistovi a nestaraj sa o to, skade som to zobrala! Len som rozmýšľala, ako to poniesieš, aby si tú krásu a drahotu nestratil, alebo ti ju neukradli.

- Máš pravdu. To nemôžeš niešť len tak vo vrecku. Mohlo by vypadnúť. Najlepšie ju niešť v taštičke zavesenej na krku. - Navrhla Anča.

Domáca pani doniesla plátennú šnúru, kus bieleho plátna, ihly, cverny, nožnice, patentky a ženy sa dali do roboty.

Cestou do roboty Ďuro cítil na holec hrudi taštičku so zlatom. Strašilo ho, robilo ho nespokojným. Domýšľal, že každý kto ho stretol, vie, že pod košeľou má zavesenú drahocennú vec.

Partia robotníkov sa rozložila v nocľahárni na strožliaky a pokúšali sa zaspať. Ďuro nie a nie zdiemnuť. Zlato ho odoberalo spánok. Strach mu nedovolil usnúť. Zlato ho udržovalo pri vedomí. Škatuľku si pridržoval, aby mu neušla. Bál sa, strašne sa bál, že sa zlatu dačo stane, že od neho zdupká a on sklame.

Do Ďurovho duševného trápenia, brzdiaceho spánok, zaznievali chodbou ťažké kroky. Ich zvuk silnel. Nohy kráčajúceho sa približovali k nocľahárni. Dvere sa otvorili. Človek, ktorý si dovolil rušiť nočný pokoj spiacich robotníkov, šmátral rukou po stene. Žiarovka sa rozsvietila. Vo dverách stojaci ozbrojený Nemec vykrikoval. - Austehn...! / Vstávať...! / Ulmanka...

Vojak pristupoval k ležiacim chlapom, potiahol ich za nohu, alebo chytil za plece, podrgal a opakovane

kričal. - Austehn.... Schnell.... Schnell.... Ulmanka...

Rozospatí chlapi nadávali, neochotne sa obúvali a naťahovali na seba šaty.

Drezina s naloženými koľajnicami pražkami a náradím a do kľbka schúlenými chlapmi, sa točila ponad zatemnenú Bystricu a driapala sa do Nízkyh Tatier popod strminy vrchov a cez tmavé diery - tunely.

Po vyjdení z tunela zastala. Na koľajniciach stál rad nákladných vagónov. Zimou skrehnutí chlapi dokráčali pred rušeň. Kurič a strojvodca spali na kope uhlia. Pred nimi roztrhnutá koľajnica.

- To tí partizáni nemajú silnejší ekrazit? - Zasmial sa Ďuro.

Robotníci robili, aj nerobili. Hýbať, sa museli, studený horský vzduch, neďaleko Starých Hôr, ich nútil k pohybu.

Rušňovodič s kuričom hnali chlapov do roboty. Chceli byť čím skôr v Žiline, kde ich čakal fajront.

Tri hodiny popoludní. Rušeň s radom nákladných vagónov sa pohol. Chlapi pozorovali, ako prešiel po moste ponad Starohorský potok, fučal po druhej strane doliny a strácal sa v tuneloch.

- Ach! Vzdychol si Ďuro. - Koľko chlapov sa dni, týždne a mesiace morovali, kým dvadsaťdva tunelov cez žuly a vápence prerazili podzemné diery vymurovali.. Koľko potu vyteklo kým sa po tridsaťkilometrovej trati pokládli podvaly, premostili doliny, strmé svahy viac zostrmili, pás pre polozenie koľajnic vytvorili rozdrvené skaly krompáčmi podbíjali. Toto veľké dielo, táto krásna robota v nádhernej časti našej krajiny sa dokončievala, keď v Európe horel oheň vojny, keď sa v mnohých krajinách búralo a tu sa stávalo. Teraz sa to niekomu prestalo páčiť a usilujú sa toto dielo zničiť.

Drezina previezla chlapov do Bystrice. Ďuro kráčal mestom a trielil na Striebornú ulicu. Zlato dávalo na vedomie, že je tam. Tešil sa, že sa zbaví duševnej záťaž, že ho viac nebude mátať drahotu, vzácnosť a veľký pocit zodpovednosti.

V dome na Striebornej ulici sa dlho nezdržal. Sprostredkovateľ si prezrel poklad. - Pekná retiazka... Veľmi pekná ..., vzácna a drahocenná vec. To sa oberst poteší. Ja som vás čakal už cez obed.

- Nemohol som skôr. Partizáni vyhodili trať pri Ulmanke. Od polnoci do tretej popoludní sme ju opravovali. - Ja vám to vravím preto, že teraz nočnou hodinou je nebezpečné pohybovať sa po meste.

- Ja viem. Aj teraz ma Nemci kontrolovali.

- Bude lepšie, keď pôjdete inou cestou. Chodte cez rínek, okolo škotolov, a sedrie, poza kovorobnú školu a ste pri stanici. - Radil Ďurovi mestský pán a pokračoval. - Aby som vás dlho nezdržoval. Mne sa tie povolenia podarilo získať od môjho nemeckého priateľa na čestné slovo. - Domáci pán otvoril šuplík na sekretári a vytiahol z neho listovú obálku. - Prezrite si ich.

Ďuro vytiahol z obálky šesť papierov s orlami, pečiatkou a podpisom. Odložil ich do pudlíka, poďakoval sa a odišiel.

Mila ho netrepeživo čakala. Ustatý a nevyspaný švagar jej dal do rúk povolenie na cestovanie a odišiel.

V nasledujúcich dňoch Ďuro navštevoval dve ženy, u každej nechal po dva pasirschajny a dohodol, kedy o ktorej budú cestovať.

- Osobný vlak prečesával tunely a kľukatil sa z jednej strany doliny na druhú. Ženy pozorovali trať, po ktorej pôjdu. Po prevezení po moste na druhú stranu doliny, sa im zdalo, akoby sa vracali späť.

Husté zelené lesy v dolinách

poкрыté bielou krásou, tiahnuce sa po oboch stranách trate, žili spokojne v nepokojnom čase. Pokoj - nepokoj. Ani lesy nemali vždy a všade pokoj.

Ani im nedovolil nepokojný človek pokoja. Aj smrekoví krásavci umierali pod ničivou silou moderných zbraní. Vlak vyliezol z tunela na dlhý a vysoký most preklenujúci dolinu. Tunelom tesný zvuk lomoziaceho vlaku sa rozliezol do slobodných priestorov a z výšin zúrili letiaci rev.

Ponad most vyletúvali do výšky kovové opachy a rútili sa na viadukt Bomby hučaním prerezávali vzduch. a padali do doliny. Na miestach dopadu zem sčernela. Kopy hlíny a skál s vyhlbených jám lietali, stromy sa lámali a s plačúcim lomozom praskali. Mile sa zdalo, akoby biela krajina bola premiešaná krvou a mýtvolami.

Rušňovodič cúvol vlak do tunela. Ženy sa tlačili jedna k druhej, zapchávali si uši a z úst i srdca im vychádzali prosby k Bohu. Chlapi pozorovali snahu lietadiel trafiť cieľ. Keď lietadlá povyhádzovali muníciu, zmizli v diaľave. Krajina stíchla. Viadukt zostal celý.

- Babráci! Chceli ste zničiť, naše krásne, krvopotne postavené dielo... Nepodarilo sa vám. - Poznamenal jeden.

- A čo by si robil, keby ho oblizla aspoň jedna? Nič by ti neostávalo, len pešo do Teplíc.

- Ja by som si poradil, ale Nemci by sa prestali prevážať a odvážať... To je to... Preto by bolo lepšie, keby bomby most pošramotili.

Rušňovodič s vlakvedúcom sa prešli po viadukte. Chybu nenašli, dali vlak do pohybu.

Vystrašené ženy pozerali do hľbokej doliny.

- Len si predstavte, že by s nami, spadol do jamy pod nami, - s úzkosťou povedala Mila.

Ženy prestali pozerat' oknom. Pohľad dolu, ktorým pred chvíľkou odmerali hľbku zalesnenej doliny im ešte viac nahnal strach a úzkosť

Vlak opustil hory a jeho dymiaci čierny had sa plazil zasneženou Turčianskou záhradkou. Cestujúcich nič nezdržalo, ani nenastrašilo.

Trojica sedliáčok prekročila kasárenskú bránu. Nikto ich nezastavil. Zastali na veľkom prázdnom dvore a nevedeli, do ktorej z budov vkročiť, v ktorej hľadať tých svojich.

- Čo spravíme ženy? - Spýtala sa Mara z Kynceľovej.

- Kričme. - Navrhla Zuza zo Sásovej.

- Čo ste ženy? Budeme, ako sprostie vrieskať na celý dvor a kto vie, či nás niekto počuje? - Namietala Mila.

Zuza si nedala povedať. Na plné ústa sa rozvrieskala. - Ondrej... On...dre...j!

Hlas sa niesol kasárenským dvorom, odrážal sa od budov a odplášený zanikal v diaľke. V oknách sa zjavovali mužské tváre. Jedno z okien sa roztvorilo. Neznámy vojak sa pýtal. - Za kým ste prišli? Koho chcete?

Každá zakričala meno svojho.

Za chvíľu sa na dvore stískali páry, na ktoré s ľútosťou a pozeralo pár vojakov.

Divadlo sa dlho nekonalo. Šťastné páry sa stratili závistlivým očiam. Pozorovatelia nadšeného vzývania zmizli za oknami.

Kasárne dvojice, ktoré po dlhom odlúčení, boli konečne spolu.

Vlak hučiaci a fajčiacy večernou zasneženou krajinou, míňal dedinky. V domčekoch učopených v horských dolinách, sa ligotali vianočné stromčeky. Do vlaku nastúpili betlehemci. Cestujúcim zahrli a zaspievali výjav klaňania pastierov betlehemskému dieťaťu.

JANO SELČAN

Aforizmy ľudských morí

Miroslav Danaj: *Muž z mora*,

Martin,

Vydavateľstvo

Matice slovenskej, 2017

Miroslav Danaj sa minulý rok pripomenul čitateľskej verejnosti prostredníctvom zbierky próz *Oči vlčích makov*. V najnovšej knihe sa vracia k žánru, ktorým vstúpil do sveta slovenskej literatúry. Publikácia *Muž z mora* je v poradí už štvrtou zbierkou aforizmov autora. Predchádzajú jej zbierky *Niečim ťa možno liečim* (2008), *Ona Qjšia káva* (2010) a *Smiem si prisadnúť?* (2012). Aforizmus je dobre rozlúštená epická filozofická forma, je teda ľahko čitateľný, no omnoho náročnejšie je vytvoriť tento starobylý žáner. Jeho korene nachádzame už v antike. Preto súčasných slovenských autorov, ktorí si na tento zložitý žáner trúfajú, môžeme spočítať na prstoch jednej ruky.

V slovenskej literatúre patrí medzi najznámejších priekopníkov a tvorcov tohto žánru Jozef Ignác Bajza. Jeho aforizmy mali podobu epigramu či krátkeho príbehu, no často veľmi bezohľadne kritizovali a hyperbolizovali ľudské neduhy, určité vrstvy obyvateľstva, náboženstvá, kultúry, atď. Touto cestou uštipačného a surového upozorňovania, ktoré má svoje korene v gréckej antickej kultúre sa i dnes vydáva množstvo pisateľov aforizmov. Danajova filozofia a tvorivé gesto v podávaní koncentrovaných a presných myšlienok sú celkom iné. Jeho myšlienky sú viac blízke starým orientálnym kultúram, v ktorých sa múdrosť kreovala v tichosti a pokore.

Pred samotnými aforizmami nachádzame alegorickú poviedku o životnej púti osamelého človeka, ktorého autor nazval *Muž z mora*. Nasledujúce sentence sú čitateľovi ponúknuté ako slová tohto Muža z mora. Aforizmy sú rozčlenené do štrnástich častí, pričom každá časť nesie vlastný názov a zväčša spoločnú tému. Prvá časť nazvanú *Zo zaviatých stôp* tvoria aforizmy s témou dejín. Je to história ako taká, no sú to aj naše osobné dejiny a pohľady konfrontujúce súčasné predstavy s tými minulými: „Príklady z histórie učia, že hrdinstvá a zločiny sú neraz synonymá.“

Tieto motívy sa ďalej rozvíjajú aj v nasledujúcich častiach zbierky, pričom prechádzajú ku konkrétnym ľudským činom a skutkom: „Ak sa už človek stane zvierat'om, nemusí strátiť aj ľudskú tvár.“ Dobové stereotypy, politika a aktuálne spoločenské dianie je mimo Danajovho zorného uhla. V jeho aforizmoch nachádza uplatnenie univerzalistické vnímanie človeka v intenciách jeho večného a cyklického prežívania skutočností, ktoré často s odstupom času hodnotíme ambivalentne: „Sú sny, ktoré potešili tým, že sa nenaplnili.“ Túto myšlienku potom Danaj tvorivo variuje aj v iných aforizmoch.

Prírodná dravosť a súperenie je predmetom autorových úvah v časti nazvanej *S pocitom moci*. Danaj niekedy vyjadriť pointu aj prostredníctvom dobre mienenej rady svojmu čitateľovi, čím pôsobí ešte viac hodnotnejšie a presvedčivejšie: „Nepohodlného súpera sa zbavíme tak, že mu dáme funkciu o niečo menšiu, ako máme my sami.“

„Aforizmy sú ako korenie – pocity vylepšia alebo pokazia,“ čítame medzi prvými stránkami knihy *Muž z mora*. Danajove aforizmy nezarmútia a vonkoncom neurazia, pretože i keď niektoré vyvolávajú trpké pocity, ihneď nasledujú také, ktoré vyvolajú úsmev na tvári.

Niektoré autorove myšlienky korešpondujú so známymi aforizmami klasikov. Napr. aforizmus o mlčanlivosti: „Mlčanie môže znamenať to, že nemáme čo povedať, alebo ak máme, tak nemáme komu,“ je vlastne parafrázou Bajzovho epigramu nazvaného *K mlčanlivému*: „Jsi hlupý u lidu, že zřídka mluvíš? / jsi hlupý, jestli sa preto rmtíš? / Neb jinše z mlčení / není vynesení, / jedine: že málo, neb mnoho víš.“ Inokedy zasa s pôvodným výrokem buď polemizuje, alebo prostredníctvom aktualizácie známeho citátu autora myšlienka nadobúda celkom nový a nečakaný význam: „Poľnej tráve ubližujeme tým, že ju prirovnávame k svetskej sláve.“ Sláva, moc a veci pominuteľné sú časťou témou Danajových aforizmov, ako popredný lekár – chirurg, profesor medicíny a prednosta kliniky zažil veľa úspechov, no nezakladá si na nich: „Priveľa tvojich úspechov je lavína, v ktorej môžu skončiť iní.“

V časti nazvanej *Vrtyé do hmlý* čítame myšlienky hovoriace aj o umení a literatúre: „Literárne diela sú ako nevesty a ženisi – svadobní hostia o nich vedia niekedy viac ako oni sami.“ Danaj tiež uvažuje o snúbení medicíny a umenia, obzvlášť literatúry. Toto zvláštne prepojenie medicíny a literatúry je obzvlášť nápadné v slovenskom kontexte, o čom svedčí množstvo spisovateľov – lekárov.

Bolo by zvláštne, ak by niektoré sentence neboli venované téme všetky tém – láske. V časti *Nehriešna-Láska* Danaj hovorí najmä o tom, že na lásku často zabúdame. Je zaujímavé, ako autor niektoré aforizmy ďalej rozvíja a aktualizuje. V jednej zo svojich predošlých zbierok aforizmov mal i nasledujúcu myšlienku: „Vieme o pokladoch v starých potopených lodiach. O ľudoch, čo boli na nich, nehovoríme akoby ani neboli.“ V novej zbierke *Muž z mora* zasa čítame: „Aj v tých najstarších ruinách opustených domov žila kedysi láska...“ Danaj teda sústavne hľadá človeka i tam, kde iní zabúdajú.

Záverne časti *Muža z mora* sú myšlienkami muža v pravom zmysle slova: „Niet škaredšej ženy ako krásna a arogantná.“ Bolo by priam neprírodné, ak by sme v zbierke aforizmov profesora medicíny nenašli i pár felčiarskych myšlienok: „V medicíne môže byť čisté svedomie aj s trvalými výčitkami.“ Alebo: „Najviac sa lekára bojí lekár.“

Záverne slovo autora je opäť metaforou. V eseji nazvanej *Zabudnuté stromy* uvažuje o koreňoch nášho bytia a znovu objavuje stratený pocit domova, ktorý človek začne postrádať najmä v pokročilejšom veku. Obálku a texty sprevádzajú priliehavé kresby Martina Kellenbergera.

PETER TOLLAROVIC

Ponad Loreto tíško anjeli leteli...

Na okraj básnickej skladby Najkrajší kvet

Loretánske litánie patria k najkrajším prejavom mariánskej úcty. Ich pôvod siaha ďaleko do stredoveku a boli známe v niekoľkých variantoch. Svoju súčasnú formu a úradné cirkevné schválenie dostali však až v roku 1587 od pápeža Sixta V.

Litánie pozostávajú asi zo 60 vrúcnych oslovení, ktorými sa veriaci ľud obracia na Bohorodičku a za každým nasleduje prosba, aby „orodovala za nás“. Dostali meno „Loretánske litánie“, lebo sa najviac recitovali, spievali a odriekali súkromne – ticho i nahlas – v slávnej mariánskej svätyni v mestečku Loreto, v strednom Taliansku na pobreží Adriatického mora. V bazilike tohto mesta sa nachádza tzv. Dom sv. Rodiny (Casa santa), v ktorom podľa nábožnej legendy žila svätá nazaretská rodina: Panna Mária so svojim ženichom Jozefom a Božím Synom Ježišom. Pútnikov uistuje o tom nápis nad hlavným vchodom do baziliky: „Na celom svete niet svätejšieho miesta... tu sa Slovo telom stalo a tu sa narodila Panna Mária.“

Nazaretský domček bol predmetom úcty veriaceho ľudu údajne už od čias apoštolov. V roku 336 putovala do Nazaretu sv. Helena, matka cisára Konštantína, ktorá tu vzdala svoj osobný hold Matke Spasiteľa. Pred odchodom nariadila, aby sa okolo domčeka postavil dôstojný chrám.

V roku 1291, keď križiacke vojská pod náporom moslimov boli vytlačané zo Svätej zeme, anjeli zázračne preniesli nazaretský domček do Európy. Najprv ho zložili na vršku pri mestečku Tersatto (Trsat v Chorvátsku) a v roku 1294 ho odiaľ preniesli do Loreta. V predkonicilovom liturgickom kalendári sa táto udalosť slávila osobitným sviatkom Prenesenia sv. Domu (10. decembra).

Takto sa od konca 13. storočia Loreto stalo – doteraz je – jedným

z najznámejších pútnických miest v Európe. Prichádzajú sem nielen zástupy veriaceho ľudu, ale aj predstavitelia kléru od najnižších až po najvyšších. Sv. pápež Ján XXIII. navštívil Loreto v roku 1962, podobne aj sv. Ján Pavol II. a naposledy (4. okt. 2012) zavítal do Loreta aj terajší emeritný pápež Benedikt XVI. Pápež Benedikt, inšpirovaný pri tejto príležitosti obsahom Loretánskych litánií, pozdravil Pannu Máriu osobitnou modlitbou: „Mária, Matka slova “Áno”, Ty si počúvala živé Ježišove slová, poznáš zvuk jeho hlasu i tlkot jeho milujúceho srdca. Hviezda ranná, prehovor k nám o ňom, ukáž nám správny smer, aby – kráčajúc cestou viery – sme ho nasledovali ako Ty... O Mária, Pani naša Loretánska, Brána nebeská, pomáhaj nám pozdvihnúť naše oči k nebesiam. Aj my chceme vidieť Ježiša, rozprávať sa s ním a ohlasovať jeho Lásku celému svetu.“

Pôvab a krása Loretánskych litánií inšpirovala nielen pápeža Benedikta k vzletnej modlitbe ale je trvalým zdrojom inšpirácií aj prenohým teológom, umelcom, básnikom, skladateľom a to nie len v minulosti, ale aj prítomnosti. Je to celkom prirodzené: ich krása je nevädnuca a priťahuje „ako rozkvitnutý strom včely“. Úcta k Panne Márii v Cirkvi sa neustále rozvíja a vzrastá, pri čom Litánie sú akoby barometrom tejto úcty. A tak v posledných rokoch Litánie boli obohatené o ďalšie tituly: v roku 1950 pápež Pius XII. pridal titul „Kráľovná nanebovzatá“, v roku 1980 Kongregácia pre sviatosti a Boží kult vsunula invocáciu „Matka Cirkvi“, v roku 1995 pápež Ján Pavol II. pridal oslovenie „Kráľovná rodiny“. Podobným spôsobom pribúdajú aj v slovenskej literatúre básnické a umelecké diela inšpirované a motivované tajomnou krásou litánií. Len pred nedávnom náš časopis Kultúra

uverejnil básnickú skladbu vtedy ešte mladého Vojtecha Mihálika, ktorá vyšla v roku 1947. A on nebol posledný...

S potešením sa patrí zaznamenať, že spektrum ctiteľov a obdivovateľov Litánií, ktorí prejavili svoje mariánske čítanie poeticky, sa rozšíril o ďalšieho člena. Je ním kňazspisovateľ Štefan Kováč Adamov, farár v Rybníku nad Hronom, ktorý svoje 60. narodeniny a 35. výročie kňazskej vysviacky oslávil publikáciou knižky Najkrajší kvet; zbsnené invocácie Loretánskych litánií (Rybník 2017, 88 strán). Zbierku tvoria básnické reflexie na každú invocáciu litánií. Okrem týchto básní v zbierke je aj krátky dodatok označený ako „Krásne a tajomné miesta“. Sú to známe i menej známe pútnické mariánske svätyně, ktoré autor navštívil (Lurdy, Fatima, Hostýn, Monserrat, Trnava, Šaštín, Prašice, Topoľčany, Topoľčianky, Žitavany, Pečenice). Tu sa autor chce podeliť so svojimi čitateľmi o dojmy, ktoré si odniesol z návštev týchto mariánskych pútnických miest.

Zbierku zrejme mali v rukách viacerí priatelia ešte pred jej vydaním tlačou a niekoľkí z nich pochvalne vyjadrujú nadšenie, ktoré im čítanie prinieslo (s. 65-80). V podobnom zmysle píše o nej aj nitriansky biskup Viliam Judák v úvode: „Ponúkaná poézia je časová, aktuálna, živá pre človeka veriaceho, mariánskeho ctiteľa, a tiež pre ľudí dobrého a statočného duchovného hľadania a zápasu.“ (s.6)

Knižka je cenným prínosom do skromného fondu pôvodnej slovenskej mariánskej poézie a autorovi patrí naša úprimná vďaka. A s malým oneskorením aj vrúcne želanie k dvom životným jubileám: Ad multos felicesque annos!

FRANTIŠEK VNUK

Sú debuty, na ktoré sa oplatí čakať. Jedným z takých je aj básnická zbierka poetky Gabriely Grznárovej, laureátky viacerých literárnych súťaží. Názov knižky „Neha snehu“ ani nemohol byť výstižnejší, pretože presne odzrkadľuje cizelovanosť autorkinho štýlu a nazdávam sa, že i nežnú a bytostnú podstatu jej samotnej. Veď ako hovorieval Pavol Strauss: „Veľkí básnici minulosti boli preto veľkými, že boli veľkými ľuďmi.“

Hoci je zbierka veľmi čerstvým

každodenne o nás. Rovnako vie, že poézia vždy mala silu a odvahu meniť svet. Preto jej zdanlivú melanchóliu prekonáva jasné ukotvenie v Tom, kto tíši ľudskú bolesť („každý, koho sme dostali, / naozaj nikdy neodchádza; s. 11) a dáva možnosť zakúsiť, čo to znamená milovať a byť milovaný. Vyjadrenie tohto citu, náklonnosti dokáže poetka obliecť do precízne, priam symbolisticky, utkaného výrazu ročných období, ich prejavov a charakterov, pričom sa zdá, akoby vnútorný svet lyrického sub-

Gabriela Grznárová – Neha snehu

artiklom na knižnom trhu (vydalo ju bratislavské vydavateľstvo Petrus v októbri 2017), básne v nej sa rodili niekoľko rokov. Studený dizajn zbierky i väčšina motívov básní (mráz, sneh, vietor, zima, jeseň, súmrak, skrehnuté strechy, smútok, bolesť, dážď, mokré steny atď.), ktoré by na prvý pohľad mohli v príjemcovi evokovať pocit zimy, chladu, však pretepluje nádej jari, kam sa postupne vo vývojom slede veršov celkový zmysel diela uberá.

Podme však pekne poporiadku. Kým sa dostaneme k posledným veršom básnickej zbierky, kde lyrický subjekt priznáva, že ľad „je už mojim slovám pritenký“ a skupenstvo „chladu zmení na nehu“ (s. 63), tak v dvoch poetických blokoch (Neha snehu a Našepkávania) snežienkam akoby dominuje smútok, spomienky, odchody, strata lásky, pusté kúty či samota. Namiesto je i autorkino konštatovanie, vychádzajúce azda (nielen) zo spoločenskej skúsenosti dneška: „Aké je ľahké spustiť paže / a pokľaknúť si pod jarmo, / tak prečo láska nedokáže / brať svoje meno nadarmo...“ (s. 22). Poetka si je však vedomá toho, že i v poézii či o poéziu treba zvädzať tvrdý boj, rovnako ako ju pravá Láska zvädza

jektu mal len malú vieru v ozajstnú lásku. Z tejto letargie sa však preberá po výzve veriť, že „narodí sa dieťa / do dní, / čo ako kameň tlačia, / ľahučkým dychom ľady stopí. / To isté dieťa ako vtáča / do snehu srdca / vtlačá stopy“ (s. 31). Ono nás totiž učí „otlčat dlane v kúskoch kryštálov, / aby tu po nás niečo zostalo“ (s. 34), meniť sny na realitu, o dobro zápasit' či z rozbitých črepov skladať šťastie. Tento aspekt umocňuje i skica manželského páru, po ktorej nasleduje báseň s názvom „Jeden októbrový večer“, ktorá je oslavou lásky muža a ženy, je cestou k manželskému zväzku, ktorého pôvodcom je Boh: „Dnes máme sviatok. Upratané v duši. / Priložíš na oheň a v javorovej vôni / tváriš sa tajomne. Tak ako vedia muži. / Odvedieš ma a počuť zvonit' zvony“ (s. 50).

Záverčné básne zbierky tak už vyslobodzujú bytostný svet lyrického subjektu akoby zo zakliatej krajiny, kde si „srdce zamklo dvere klietky“ (s. 52), pričom v básni „Niečo z Alice“ sa už ocitáme v inom svete, „kde jablone celebrujú bohu“, „kde aj dúhy pijú kolenačky“ a kde „tak krásne zavoňajú lipy“ (s. 57).

Na záver treba dodať, že zbierka isto nie je len dieťaťom samotnej autorky, ale i veľmi silného a literárnymi talentami nabitého topoľčianskeho literárneho klubu TakSi (Topoľčianski aktivisti slovných ideálov). Všetkým úprimne želim, aby sa takto profilovanou tvorbou, akú dokázala v debute predstaviť Gabriela Grznárová, vždy dotýkalo „srdce srdca“, hoci aj v „smutnej básni“ (s. 39). Veď aj ich generačná spátosť je potrebná najmä z toho dôvodu, ako hovorieval významný novotomistický filozof, rímskokatolícky kňaz a historik umenia Ladislav Hanus, že generácia „preberá odkaz minulosti, plní svoju časovú úlohu v prítomnosti, ktorá je odkazom pre pokolenia budúcnosti. Generácia je mostom časov. Ona zaisťuje kontinuitu pospolitého života, ktorá je časová a spolu nadčasová. A národ je materské teleso, hovoríme „uteres“, ktoré generáciu odnosi a stále nosí, je jej životným, dejinným, naddejinným priestorom.“

JÁN GALLIK

Július Homola: Kytica veršov

k 25. výročiu našej republiky

Zodp. redaktor Martin Lacko

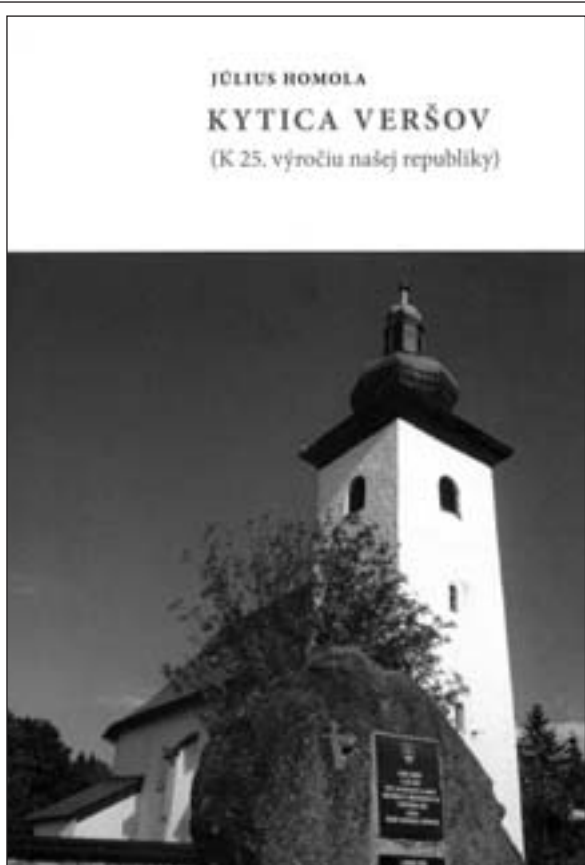
Bratislava: Politickí väzni – Zväz protikomunistického odboja 2017, 108 strán.

Okrúhle 25. výročie Deklarácie zvrchovanosti Slovenska tzv. slovenské médiá dokonale ignorovali. Obnovu slovenskej štátnosti v roku 1993 neustále biľagujú nenávisťou nálepkou tzv. mečiarizmu. Vznik druhej Slovenskej republiky si však dôstojnou formou uctil bývalý politický väzeň Július Homola. Tento rodák z Lehôtky pod Brehmi pri Žiari nad Hronom (1930) je známy nielen ako dlhoročný obhajca práv kresťanských veriacich – za čo si vytrpel už pred rokom 1989 – ale aj ako básnik. A práve výber z jeho básní po roku 1993 s pomocou organizácie Politickí väzni – Zväz protikomunistického odboja – sa mu v septembri 2017 podarilo vydať. Kniha má dovedna 108 strán; úvod k nej napísal známy básnik Teodor Križka a doslov historik Martin Lacko. Kniha má dovedna 108 strán – obsahuje 51 kresťanský a národne ladených básní, ktoré sú súčasne aj istou kronikou vývoja Slovenska a Európy v rokoch 1993 – 2017.

Objednať si ju možno u vydavateľa na adrese:

ZPKO, Obchodná 52, 811 06

alebo mailom na info@pv-zpko.sk

Epilóg

k 500. výročiu reformácie

(Pokračovanie z 5. strany)

“Sekularizovaná, konzumne orientovaná, individualistická a relativistická západná spoločnosť je neželateľným výsledkom reformácie...”

V spomienkových úvahách je vždy tendencia idealizovať. A tak v úvahe jedného slovenského protestantského teológa sa úspešné šírenie reformácie predstavuje takto: “Luther a Kalvín uspeli, pretože boli mužmi svojho sveta. Času, keď sa u Európanov začína prejavovať túžba po novej intimite vo vzťahu k Bohu, taká, ktorá umožňuje žiť náboženské presvedčenie aj mimo kostolov a sviatkov, mimo liturgického kalendára a menín svätcov. Príchodom reformácie sa ľudia stávajú spoluvlastníkmi tých posolstiev, ktorými dovtedy disponovali iba cirkevné elity”.

Nuž nebolo to celkom tak. Luther a jeho súčasní reformátori uspeli predovšetkým preto, že sa mohli oprieť o svetskú moc, ktorá Luthera podporovala. Nepodporovala ho však z náboženských a duchovných dôvodov, ale skôr z materialistických, svetských a pragmatických príčin. Keby nebolo tejto pomoci a ochrany, Martin Luther by bol skončil ako, skončil Ján Hus. A nemala by sa obchádzať ani tá skutočnosť, že Luther sa svojim dobrodincom odplácal rovnakou mincou. Nevadila mu (ale ani F. Melanchtonovi, ani M. Bucerovi) bigamia jeho veľkého podporovateľa Filipa Hessenského. Keď vypukli tzv. sedliacke vojny, Luther sa nepostavil na stranu slabých, biednych a utláčaných, ako mu kázala Biblia, ale na stranu tých, na podpore ktorých mu záležalo, a ktorých verejne vyzýval, aby sed-

liacke povstanie potlačili. Čo by oni boli urobili aj bez jeho výzvy.

S určitým rizikom zjednodušenia by sa mohlo povedať, že od roku 1555, keď sa prijala zásada Cuius regio, ejus religio, príslušnosť k vierovyznaniu neurčovalo vnútorné náboženské presvedčenie jednotlivca, ani túžba po novej intimite vo vzťahu k Bohu, ale spravdla o tom masovo rozhodovali panovníci, kniežatá a šľachtici.

“Musíme bojovať na všetkých frontoch proti šikom diabla. A kto sú tí naši rozmanití nepriatelia, ktorým v tejto dobe musíme čeliť? Pápeženský obhajcovia modlárstva (katolíci), židia, kadejakí ohavní anabaptisti, Michal Servetus a ďalší”, píše Dr. Martin Luther v úvode ku Koránu (Vorrede zu Theodor Biblianders Koran ausgabe), ktorý s jeho pričinením vyšiel v nemeckom preklade roku 1543. V tom čase Luther pokladal prívržencov rímskeho pápeža za rovnakých – ak nie za horších a nebezpečnejších – protivníkov, ako boli stúpenci proroka Mohameda.

O 500 rokov neskoršie sa pomery radikálne zmenili. Vznikla situácia, kde katolíci i protestanti skutočne majú oveľa viacerej toho, čo ich spája, než toho, čo ich rozdeľuje. Sú rovnako vystavení psychickému i fyzickému prenasledovaniu zo strany kresťanstva: radikálneho sekularizmu a militantného islamu.

Prekvapuje, že táto dôležitá skutočnosť akosi uniká pozornosti všetkých komentátorov a autorov početných spomienok, úvah, ohlasov, učených dizertácií a moralizujúcich kázni, ktoré pri príležitosti 500. výročia reformácie odznali.

FRANTIŠEK VNUK

JOZEF TISO

Laická morálka (2)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Kant záväznosť autonómnej morálky zakladá na povedomí povinnosti, vyplývajúcej z imperatívu kategorického, ktorý rozkaz sami sebe dávame, a nik iný, aby sme isté veci robili, iné však opustili, lebo uznáme, že tie veci nám blaženosť našu podporujú alebo znemožňujú. Zabúda však Kant na to, že mravouka je nielen pre jednotlivcov ako takých, ale že je ona povolaná riadiť sociálny život, totiž riadiť pomer jednotlivcov medzi sebou. Keďby sa ešte i mohla osvedčiť s takýmto dôvodom pracujúca morálka v riadení života jednotlivcov ako takých – v čom však tiež pochybujeme, úplne nestačí ale k riadeniu vzájomných sociálnych vzťahov jednotlivcov k spoločnosti. Lebo však čo rozhodne nad mravnou jakosťou činu vtedy, keď dvaja rozliční ľudia v dvoch protívnych veciach vidia svoju blaženosť, a každý z nich, vedený imperativusom kategorickým, svoju blaženosť silou-mocou chcúc zabezpečiť vrhne sa na čin druhému úplne odporujúci? Ktorý z dvoch činov bude dobrý dľa tejto morálky? A či obidva? Kde je potom sankcia? Boháč v bohatstve vidí svoju blaženosť, dľa toho musí sa snažiť bohatstvo svoje udržať a zveľadiť; lúpežník však, ktorý je popri tom ešte i hmotne biedny, v tom istom bohatstve bude vidieť svoju blaženosť, za ktorou tým istým imperatívom kategorickým vedený silou-mocou má ísť. A keď to i spraví, snád' krádežou alebo i vraždou, je jeho čin dobrý alebo zlý? Protiví sa jeho snaha právu toho boháča? Autonómna mravouka so svojim obmedzením sa na ľudskú povinnosť a blaženosť nestačí, tu treba vyššej normy, ktorá zná nielen právo jednotlivca na výhody, ale vie učiť i povinnosti, ba aj obety jednotlivca voči vznešenému a mravnému poriadku!

Autonómna mravouka Kantova nestačí ani preto, pretože zákon, ktorý si človek sám dáva, môže byť rešpektovaný človekom medzi normálnymi okolnosťami, stratí však svoju záväznosť, keď nastanú ťažké chvíle. Každodenná skúsenosť nás o tom učí, že človek vie si cenit svoje predsavzatie, predpisy, ktoré si človek sám uloží, v obyčajnom živote; no nech len žiada to predsavzatie zvláštnejšie obety od človeka, nechže tie predpisy narazia na ťažkosti, ktoré hlboko siahajú človeku do živého, či sa nezačne človek klátiť a či nenájde hneď výmluvu, ktorá ho oslobodzuje od predsavzatia a ktorá

mu dokáže, že predpis ten „nateraz“, v „tomto páde“ neviaže? A veď mravouka práve na tieto ťažké pády je potrebná! V obyčajnom behu života obstojí človek i bez zvláštnych dôvodov, ale vtedy, keď nastane boj v srdci človeka, keď započne zápasť v ňom idealizmus s hmotárstvom, altruizmus so sebecktom, vtedy musí mu tá mravouka podať pomocnú ruku s tým, že poukáže na absolútnu záväznosť zákona, spod ktorého niet výnimky. Keď mu tá mravouka v týchto ťažkých chvíľach, ktoré rozhodujú potom nielen o večnom, ale i o časom blahobyte toho človeka, podá rozhodnú pomoc, vtedy je ten človek zachránený, ak sa ale i tá mravouka začne klátiť, padne s ňou človek a je zavržený. Túto rozhodnú pomoc však zasa len o božskú autoritu sa opierajúca mravouka môže človeku poskytnúť, ktorá sa nekláti a v jasnosti a rezolútosti ani prekrúcať sa nedá, kdežto predpis svoj vlastný človek v povedomí, že si je pôvodcom a pánom toho predpisu, vždychy prekrútiť a tak aj oslabiť môže.

Čo stojí však taká mravouka, ktorá práve v tých najrozhodnejších chvíľach môže človeka opustiť? Môže ona byť skvelou sústavou, ktorá dokazuje vtipnosť pôvodcu, ale pre život jednotlivca sa nehodí, tým menej pre život sociálny.

Kant a jeho nasledovníci v horúčkovej snahe, aby všemožne vylúčili z pojmu záväznosti mravnej najvyššej normy Boha a autoritu mimoludskú, a zároveň, aby všade len ľudskú autoritu uznali a pripustili, nespozorovali, že celou svojou sústavou ako veľmi odbočili od ľudskosti v sústave autonómnej mravouky. Veď to stanovili, že človek pri posúdení záväznosti niektorého predpisu a pri rozhodovaní, či má čin ten alebo onen za mravne dobrý alebo zlý považovať, nič inšie nesmie do povahy brať, jedine len povinnosť a to povedomie, že zákon, o ktorý sa jedná je mu vecou svätou, pred ktorou nič inšie nezbyva, iba pokloniť sa. Či ale nebadajú, že ako veľmi neľudské je toto? Veď kto je z ľudí tak meravo chladný a suchý, že by v živote nikdy nič inšie nehľadal, iba povinnosť a že by ho nikdy žiaden iný motív, napr. zabezpečenie svojej blažnosti a šťastia nevedelo? A keď by sa i našli takéto výnimoční ľudia, či neuznáme, že takáto mravouka nie je pre obyčajných ľudí, v ktorých predsa medzi všetkými prirodzenými pohŕtkami najsilnejší pud býva snaha po šťastí a blaženosti, ktorá ľudí v živote vedie? A jestli je snaha táto zlá – a

dľa autonómnej mravouky je naskutku zlá, pretože ona uzná jedine len ohľad povinnosti – či nevidia, že vtedy mravouka táto naráža na hroznú prekážku do prírody ľudskej hlboko zaštepenej, ktorú prekážku nepremôže, ba ktorú premôcť čo len i chcieť, bolo by už veľkým sprotivením sa Bohu, čo pôvodcu prírody ľudskej a i samej prírode ľudskej? V boji proti Bohu za nastolenie ľudskej autority jak hlboko sa tu hreší proti ľudskej prírode!

Sústava autonómnej mravouky Kantovej ani z teoretického ohľadu neobstojí. Každá mravouka zná rozdiel medzi skutkami predpísanými a voľnými, totižto zná predpisy, ktoré musia byť zachované a predpisy, v ktorých človek ľubovoľne môže sa odhodlať, či predpis zachová alebo nie, bez toho, že by sa proti predpisu kladne alebo záporne previnil. Kantova sústava však tento rozdiel nevie odôvodniť, ba rozdielu takéhoto ani nepripúšťa. Dľa tejto sústavy mravne dobrá je len tá vôľa, ktorá zákonom predpísaný skutok jedine len z úcty voči zákonu prekoná. Lenže koľko je takých mravne dobrých skutkov, ktoré žiaden zákon nepredpisuje? Ba čo viac, tie najšľachetnejšie skutky žiaden zákon nepredpisuje, ale ľubovôli človeka sú ponechané. Niet zákona napr. ktorý by záväzne predpisoval, aby sa do istej smrti vrhnul niekto len preto, aby zachránil život bližného svojho, alebo aby celý svoj život venoval službe bližného svojho, ako to učinil sv. Vincent Paulanský, sv. Peter Claverský alebo Don Bosco a iní. Mravná hrdinkosť práve v takých skutkoch pozostáva, ktoré sú nie povinnosťou a ktorých vznešenosť práve v tom sa javí, že neboli záväzne predpísané a predsa ich niekto vykonal. A či možno povedať, že tieto skutky sú „mravne zlé“ len preto, pretože sa nestali z pohľadky povinnosti alebo úcty k zákonu? Dľa Kantovej sústavy by sa vskutku zlými mali biľagovať tieto hrdinské skutky a vypovedať by sa muselo, že i Kritus, ktorý nie z povinnosti sa obetoval za ľudí, mravne zlý skutok spáchal! Že je toto absurdné, uzná každý – týmto ale padá i celá sústava autonómnej mravouky, čo absurdná!

Z toho istého prameňa, ako autonómna mravouka Kantova, vyvierajú i mravouka pôžitkárstva, čili individuálneho a sociálneho eudemonizmu, to jest z neuznania Boha za stvoriteľa a zvrchovaného pána človeka, ale naopak zo stanoviska, že človek si je sám sebe pánom, následkom čoho za mravne dobré považovať

Kresba: Andrej Mišanek

sa má všetko, čo jemu alebo spoločnosti ľudskej radosť a pôžitok pôsobí, za mravne zlé sa má však držať všetko, čo jemu alebo ľudstvu je nepríjemné a škodlivé.

Sústava táto vzdor tomu, že svet sa tak veľmi dlhá jej zásad riadi, neobstojí pred kritikou zdravého rozumu, ktorý nahliadne, že pri mravouke individuálneho alebo sociálneho pôžitkárstva nemôže obstáť a jestvovať spoločnosť ľudská, lebo bez mravných zásad všeobecnej platnosti nemôže jestvovať život človeka dôstojný. Norma individuálneho pôžitku alebo blaženosti zničí všeobecný a objektívny ráz mravného poriadku. Blaženosť a pôžitok je niečo individuálneho, náhodilého, natoľko, že tá istá vec, môže jednému pôžitok, druhému zármutoť spôsobiť. Jedna a tá istá vec môže byť teda odrazu dobrou i zlou? Či je to nie vytrhnutie pevnej nohy spod nôh pravosúdia? Ved' akoby sa mohol opovážiť sudca odsúdiť niekoho pre spáchanú krádež, lúpež alebo znásilnenie ženy, keď by sa ten priestupník odvolával na svoju blaženosť a pôžitok, ktorý jemu zázlievaný čin zabezpečil? Či by nastal opravdivý Babylon v mravnom ohľade, keď by sa norma táto prijala? Márne sa odvolávajú na to protektori tejto mravouky, že i pri tejto norme sú isté priestupky, ktoré sú páchatelom škodlivé a preto chrániť sa ich budú akožto zlých, ponevác im pôžitku a blaženosti neprinesú. Lebo či nie medzi výnimky patria pády takéto a či sa nestretávame s prípadmi, že niekto rafinované vymysleným a prevedeným zločinom nielen že si zachráni život a česť, ale že si zadováží majetok, slávu a moc. Sledujeme len pozornosťou súdobú sieň a presvedčíme sa, že niet takrečeno zločinu, ktorého by sa ľudia nedopustili, ponevác v ňom nachádzajú pôžitok, alebo si myslia, že blaženosť svoju týmže zločinom zabezpečia. A keď ešte k tomu prídeme mravouka, ktorá normou individuálnej blaženosti a pôžitku zločin taký ospravedlní, čo zastaví potom takého zločinca, aby skutok svoj nepreviedol? A či možný je potom život ľudský na svete? Ľudia by vraždili, okrádali, bili, znásilňovali jeden druhého len preto, že by v tom pôžitok a blaženosť nachádzali. Kanibalská morálka by to bola, ktorá by ľudstvo zničilo a pochovať pomáhala!

Spoločenský život vystavený je na rozličných obeť jednotlivcov. Záujmy jednotlivcov často sa križujú a súladný život spoločenských jednotlivcov s protívňými záujmami môže byť docielený len vzájomnou ústupčivosťou, to jest tým, že jednotlivci celkom alebo čiastočne zriekajú sa svojich záujmov, alebo záujem jednotlivcov podriaďujú záujmu všeobecnému. Sú to ťažké obeť, no nevyhnutelne potrebné sú k spoločenskému životu, bez ktorých by život ľudský bol bojom všetkých proti všetkým. A teraz sa pýtajme: keď sú obeť tieto tak bezpodmienečne potrebné, morálka individuálnej blaženosti a pôžitku čím, akou normou primäť človeka k tomu, aby obeť túto priniesol, keď ona sama učí toho človeka, že je dobré to, čo jemu prospieje? Čím odôvodní mravouka

táto napríklad potrebu opustenia domova, rodiny, ženy, detí, všetkého – a ísť do boja za národ a vlasť? Márne sa odvolávajú tu zasa na to, že ľudia nahliadnu, že zabezpečením záujmu všeobecného najlepšie zaistia i záujem svoj vlastný a že toto ich privedie k obeťám svojich záujmov, lebo však v teórii by toto obstálo snád', ale v praxi a živote, tak jako ten život je, predsa len to povedia ľudia na tejto mravouke vlastného záujmu vychovaní: Čo ma po všeobecnom záujme! Najprv som ja a potom ostatní ľudia! Alebo povedia: ísté je ísté! Najprv zaistím seba a potom – nech príde hoci potopa!

Nestojí na silnejších nohách ani sociálny utilitarizmus, hoci i na mravouku náboženskú možno uplatniť v istej miere normu tejže sústavy. Je pravda síce, že to, čo je mravne dobré, neomylné vedie k dobru a prosperu spoločnosti ľudskej, z toho ale nevyplýva, a v tomto je mylný podklad sociálneho utilitarizmu, že všetko čo prospieje spoločnosti ľudskej je i mravne dobré.

Neobstojí sústava táto z tých istých príčin ako predošlá. Jestli je nemožné, aby osobný pôžitok a blaženosť rozhodovali nad mravnou akosťou činov ľudských, tak práve nemožno, aby podľa toho sa určilo, či je niektorý skutok dobrý alebo zlý, že či prospieje dobru a blahobytu všeobecnosti spoločnosti ľudskej: Lebo však čo iné je spoločnosť ľudská, ako súhrn jednotlivcov? Keď teda blaženosť a prosperu jednotlivcov nemôže byť normou mravouky, práve tak nemôže byť normou ani blaženosť a prosperu súhrnu týchto jednotlivcov, to jest celej spoločnosti ľudskej.

Bolo by to i hlboké uponíženie človeka, aby ten nemal vyššieho životného cieľa, ako slúžiť len spoločnosti ľudskej a podľa tohto posudzovať svoje skutky.

Ale podvrátil by sa i všeobecný ráz mravouky, jestli by sa táto sústava uznala, lebo však spoločnosti ľudskej sú rôzne a záujmy ich sú mnohokrát protichodné. Čo by spoločnosť naša za zlé považovala, spoločnosť boľševikov by to schvaľovala; výbojní obyvatelia Sparty docela ináč ponímali záujem spoločnosti, než vypočítaví Féničania, a keď by sme zašli k rôznym kmeňom africkým alebo indiánskym, zaiste by sme všade iné a iné pochopy našli o záujme spoločnosti ľudskej. Či teda aj morálka by mala byť toľkonásobná? Čo by jej dalo potom sankcie, keď sa toľký výber umožní? Viedlo by to človečenstvo do mravnej anarchie a tak do istej záhuby. Záujem teda samej spoločnosti ľudskej: je to, aby táto sústava utilitarizmu spoločenského nebola uznaná.

Ku prijateľnému stanovisku veľmi blízko stojí sústava racionalizmu, ale jednostranným prízvukovaním normy ľudského rozumu na bludné cesty zájde. Slabá stránka sústavy tejto javí sa v tom, že preceňujem rozum ľudský, akoby pred ním i tie najvyššie pravdy a pravidlá jasné boli a zapomína na to, že rozum ľudský mnoho ráz len na odvedenie pravidiel zo všeobecných zásad je schopný bez toho, žeby v pôvode a pravdivosti týchto všeobecných zásad zrejme

dôkazy vedel sebe predložiť. Všetkých sedem zámok vedomostí rozum ľudský nikdy neotvorí, vždy bude utisknutý na dajaké svetlo a poučenie pomimo seba pochádzajúce, po ktorom túžili duševní velikáši starého veku, ale i novej doby.

Sústava táto je ale i hodne protiprirodá! Ved' človek nepozostáva zo samého rozumu, nosí on v sebe hodne citov, človek má hlavu i srdce! City treba často opanovať. V opakovaní citov v prospech uplatnenia chladného rozumu môže byť medzi ľuďmi rôznej povahy veľká rozmanitosť, no ale úplne nepotlačí city svoje v mravnom živote nikto, ani ten najchladnokrvnejší človek. Ani neprišli k tejto jednostrannej sústave ľudia len na základe hľadania najvyššej normy mravnosti, lež vynorila sa ona práve následkom prehánania sústavy skeptickej, následkom podceňovania rozumu ľudského stoikmi ujali sa rozumu až do krajnosti, čo sústave tej moc oprávnenej veľmi poškodilo, takže ako taká nemôže byť rešpektovaná pri hľadaní najvyššej normy mravnosti.

Z falošných predpokladov a skazonosných následkov treba posúdiť sústavu mravného skepticizmu, dľa ktorej nieto všeobecne platnej mravnej zásady, ale rozdiel medzi mravne dobrým a mravne zlým mení sa dľa osobného ponímania jednotlivcov, dľa národného triedenia (čo jeden národ považuje za dobré, to isté druhý národ za zlé), dľa spoločenského postavenia (každá spoločenská trieda má svoju mravouku), ba najnovšie i dľa pohlavia: prísnejšia je morálka žien ako mužov.

Falošný predpoklad, o ktorý sa sústava táto opiera, následkom čoho potom je i logicky vybudovaná falošne, pozostáva v tom, že odvolávajú sa na rôzne mravné zásady rozličných národov, prichádza v dôsledku, že niet všeobecne platnej mravnej zásady. Rozmanitosť mravných zásad u rozličných národov popierať nechceme, nemožno však ani to tvrdiť, že by sa národy pri všetkej rozmanitosti mravov predsa nezišli v tých najhlavnejších zásadách, že pripúšťajú rozdiel medzi dobrým a zlým a že na základe tohto rozdielu triedia potom i ľudí na dobrých a zlých. Je možno, že jeden národ za dobré považuje, čo druhý ako zlé zatracuje, toto je ale len rozdiel v uplatňovaní mravných zásad, nie však v samej zásade. Rozprávajme sa s ľuďmi z Ázie, Afriky, Austrálie, pokúsme sa s nimi rozhovor nadpriaďať, a presvedčíme sa snád', že ich svetový názor od nášeho je sťa nebo od zeme, predsa však zhodujeme sa s nimi v tom, že je istý mravný poriadok, čo podklad a miera dobra a zla. Ako niet národa a kmeňa bez pojmov náboženských, tak ho niet ani bez mravných, i to dokázali cestovatelia medzi týmito národmi reč ich znajúci, a zvlášť dokazujú to rozliční – nielen katolícki – misionári, ku ktorým sa ľudia tí väčšou dôverou chovajú, i dušu svoju pred nimi úprimnejšie otvárajú. Keďže je toto ale všeobecnou skutočnosťou, v čom môžeme hľadať toho príčinu? Tiež len vo všeobecnej známke, ktorú inde nenachádzame, že všeobecná, ľudská príroda, všetkým

národom spoločná, uznáva všeobecné mravné zásady. Príroda ľudská je nositeľkou všeobecných mravných zásad a len chorobným okolnostiam možno pripisovať mimoriadny zjav, že niektorý človek, hoci tiež účastník tejže všeobecnej ľudskej prírody, není si vedomý týchto mravných zásad. Skutočnosť teda, že všetky národy sú jednomyselne o mravnom poriadku, a to nielen vo všeobecnosti, ale že sa zväčša stretnú i v podrobných otázkach, dostatočne vyvracia predpoklad sústavy tejto, následkom čoho popieranie jestvovania všeobecných mravných zásad možno pripisať len poblúdeniu jednotlivcov. Keď je teda falošný podklad, z ktorého sústava táto vychádza, falošná a preto neprijateľná je i celá sústava.

Presvedčíme sa ale o neudržateľnosti tejto sústavy i z jej následkov. Keďby skutočne nebolo všeobecne platnej mravnej zásady, ale každý vek, každá spoločenská trieda mala by svoje mravné zásady, tie museli by sa meniť dľa spoločenských pomerov jednotlivých vekov, období. Skutočne ale čo vidíme? Práve opak toho! Môžeme ustáliť, že čo ako sa zmohla nemravnosť, čo ako hlboko klesol niektorý národ alebo spoločenská trieda, mravný poriadok zostal neotrasený, ostro sa stavia vždy proti skutkom mravne zvrhlým, odsudzuje ich, čo by boli i zovšeobecnelé, a keď sa tie mravné zásady utiahnuť musia načas do chatč, a keď sa im len posmechu ujde čo i cez stáročia, predsa len zasa príde čas ich uplatnenia, prebudi sa lepšie svedomie i v tých mravne zvrhlých a nastáva mravné obrodenie jednotlivcov a národov! Ako je to možné, jestli sú mravné zásady len výplody spoločenského života? Nie, mravnosť nie je výplodom vedy, umenia alebo spoločenského poriadku, ale naopak, sú ony smernicou, mravný zákon je neodvislý od všetkých vekov, je on samým Bohom vštepený do ľudskej prírody, preto je i všeobecný.

Keď je ale tomu tak, či možno už len v záujme ľudstva pripustiť, aby všeobecnosť mravných zásad bola napospas vydaná labilným heslám? Nechže sa len uzákoni mravná voľnosť jednotlivcov na základe tom, že nejestvuje všeobecná mravná zásada, a každý jednotlivec môže ba i má si dľa svojej potreby, povahy a vzdelanosti zostaviť svoju zvláštnu mravouku – zavrieť sa môžu súdne siene, zaniknúť musia vrchnosti, bo nemajú žiadneho oprávnenia. Každý môže vtedy robiť čo chce – bol by že to život?

Keď sme už takto kriticky rozobrali sústavu laickej morálky, vráťme sa k mienke na začiatku článku spomínaného Dr. Chlupa, k jeho definícii laickej morálky. Hovorí: laická morálka – usiluje o sankciu mravného života imanentnú, to jest takú, ktorá je založená na biologických, sociologických a estetických podmienkach života – a o niekoľko slov ďalej zasa to píše: že (v laickej morálke) ide o naprostú nutnosť, aby z verejnej výchovy vylúčený bol jednotejný princíp, na ktorom by zakladaná bola všeobecná výchova. Na jednej strane za najvyššiu normu mravouky vyhlá-

suje podmienky života, čo je pravda dosť objektívne a dosť jednotejné, na druhej však odmieta každý jednotejný princíp. Kde je tu dôslednosť? Nedivíme sa však pokračovaniu to- muto, lebo taký dojem činí na nás celá laická morálka, že rada by videla česť, statočnosť i ďalej panovať v ľudskej spoločnosti, ale je naplnená nevyhasiteľnou zášťou proti Bohu, cirkvi a všetkému, čo na Boha a cirkev upamätuje, zavrhuje všetko čo s nimi ako tak súvisí, a nezbadá, že takto vlastne mravnosť znemožňuje, že v tomto boji vedenom zášťou dovolia si zástupcovia laickej morálky, ako Dr. Chlup, takýchto výrazov, že (laická morálka) „odmieta zázrak a mýtus ako motív mravného jednaní“, je porozumiteľné: hnev býva zlým radcom človeka. Vedel by ktokoľvek poukazať aspoň na jeden mravný predpis náboženskej mravouky, ktorý by bol preto záväzný, lebo ho autorak odporúča? Dielo počítajúce na autoritu vedeckej práce a od váhy ktorej závisí i autorita odporúčanej laickej morálky, mal by si lepší pozor dávať na upotrebené výrazy. Zázrak má síce v náboženstve kresťanskom hodný zástoj, nikde však nevystupuje čo motív mravného jednaní, a mýtov v kresťanstve niet, kresťanstvo je história! Jestli v ktorej mravouke sa uplatňuje zázrak a mýtus, tak sa ony uplatňujú v laickej morálke! Bo laická morálka chce mať mravnosť, česť a statočnosť bez Boha, bez absolútne záväznej autority – či je to nie zázrak?! A laická morálka, keď sebe privlastňuje a tak vyvlastňuje si myšlienku, akoby len ona dala niečo v motivovaní mravného jednaní na biologické, sociálne a estetické podmienky života – či je to nie bájka, mýtus? Ved' náboženská mravouka, keď niečo predpisuje alebo zakazuje, neodvoláva sa jedine len na Boha, ktorý to tak chce a tak to stanovil, ale pri každom kladnom a zápornom predpise poukazuje na súvislosť predpisu so životom jednotlivca a spoločnosti ľudskej ktorých záujem sa ovšem už zahrňuje v tom, že predpis ten od Boha pochádza, ktorý čo Stvoriteľ sveta a života podmienky tohože sám stanovil. Keď okrem zášti a nenávisťi oproti každému náboženstvu, v prvom rade však oproti náboženstvu kresťanskému prechovávané, nenachádzame inej príčiny, prečo sa vlastne laická morálka tak natíska a jestli si uvážime účinnosť hlboko založenej a nad všetku pochybnosť odôvodnenej mravouky náboženskej na poli mravnej výchovy človečenstva, nechápeme, prečo by mala ona prepustiť miesto morálke laickej, ani teoreticky nedokázanej ani v praktickom živote sa neosvedčivšej.

Komu preto záleží na tom, aby ľudstvo nebolo pokusným králikom nových sústav, ale aby ono pokračovalo v mravnej kultúre, ani na okamih nebude váhať, aké stanovisko má zaujať oproti laickej morálke. A je to v prvom rade učiteľstvo, ktoré má svoje odmietavé stanovisko i verejne a slávnostne vypovedať, hoci sa mu laická morálka tak veľmi ponúka a podkladá, že vlastne každého učiteľa činí neodvislým učiteľom svojej vlastnej mravouky. Timeo Danaos.

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Július Binder – Šéfredaktor: Teodor Križka – Cena jedného čísla je 1.50 € – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickú adresu: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko pfredplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164,

820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

Domnienky a obraz Boha. A spravodlivosť a ešte láska. O agapé, najdôležitejšom zo všetkých prikázání, Kuzánsky v diele O domnienkach vraví, že Boha, ktorý je nekonečným spojením, nemožno milovať tak ako milujeme niektorý druh jednotlivého kontrahovaného (Contractio ako špecifikujúci pojem, ktorý názorne vysvetľuje jednotlivé ako súčasť sveta, ktorý je vo svojej rôznorodosti explicatio, teda rozvinutím Boha, zatiaľ čo Boh je complicatio, zavínutím sveta. Jednotlivé je teda vzhľadom k celku, k svetu i k Bohu, contractio, sklbené.), ale skôr ako absolútnu a nekonečnú lásku. Preto v láske, ktorou je milovaný Boh, prebýva najjednoduchšia jednota a nekonečná spravodlivosť. Pretože Boh je láska (caritas), milovať Boha je to isté ako byť milovaný Bohom. Preto čím viac Boha milujeme, tým viac participujeme na božstve.

V súvislosti s prikázáním lásky sa Kuzánsky zamýšľa aj nad maximou rob iným to, čo chceš, aby oni robili tebe, ktorá opisuje rovnosť jednoty. Ak chceme byť spravodliví, nesmieme sa vzdialiť od rovnosti, v ktorej je spojenie a jednota. Zákon, ktorý sa vzdiali od jednoty a spojenia, nemôže byť spravodlivý.

Človek teda svojou učenou nevedomosťou, svojou spravodlivosťou a svojou láskou môže spolu so svojimi blízkymi participovať na božej jednote, rovnosti a spojení. Tak človek vo svojej existencii ako mikrokozmos objíma kozmos v sebe a zároveň ho transcenduje. Ľudská existencia je teda súčasne receptívnym i kreatívnym obrazom trojjedného Boha.

Ešte za hrst' filozofických čriepkov z Kuzánskeho. Mikuláš Kuzánsky formuloval fundamentálne ontologické princípy takým spôsobom, že rozšlybal strnulé scholastické substancie a rozpustil ich vo vzťahoch a funkciách. Domnievam sa, že jeho neustála zameranosť na dosiahnutie zmierenia rozhádaných kresťanských cirkví a vlády mieru na celom svete bola príčinou jeho celoživotného zaujatia problémami filioque a Trojice alebo, vo filozofickom zmysle, problémami splyvania protikladov a harmónie pri jednote v rozmanitosti. Zároveň v jeho diele možno neustále pozorovať vedomie potreby uvádzať politický a ekonomický poriadok do súladu s poriadkom ontologickým, ak sa má na svete dosiahnuť a zachovať mier.

Ako som na začiatku uviedol, Kuzánsky vychádza z predstavy človeka ako imago viva Dei. Takýto človek je obdarený vis creativa. Táto tvorivá potencialita mu umožňuje poznávať zákonitý poriadok univerza a zosúlaďovať svoju činnosť s poriadkom stvorenia. Čím lepšie sa mu to darí, tým je šťastnejší.

S tým súvisí spojitosť človeka ako mikrokozmu s univerzom ako makrokozmom. Každá existencia, individuálne aj kolektívne, sa vzťahuje k absolútnemu bytiu, a to bez dajakej sprostredkujúcej autority a takisto nie iba parciálne alebo obmedzene, ale ako viac či menej implicitná inakosť. Podľa Kuzánskeho všetci ľudia sú spojení s absolútnym bytím. Nie sú odlišní v zmysle väčšej či menšej dokonalosti, ale v zmysle inakosti. Všetci sú však zjednotení v absolútnom bytí.

Univerzum pre Kuzánskeho nie je nediferencované. V diele O ne-inom (De non aliud) píše: „Čokoľvek myseľ vidí, nevidí to bez ne-iného. Nevidela by totiž iné, keby ne-iné nebolo iné tohto iného. A tak by nemohla tiež uchopiť súcno, keby ne-iné nebolo bytím samotného súcna, a tak o všetkom, čo môže byť povedané. Tak vidí myseľ všetko iné cez ono iné, ktoré je ne-iné...“

Takže absolútno je vo všetkom a vzťah Boha (ktorý je ne-iné) k svetu je vzťahom complicatio – explicatio, teda zavínutím a rozvinutím. Inými slovami, Boh je zavínutím sveta a svet vo svojej rozmanitosti je rozvinutím Boha.

kozmos vo zvinutej forme (complicatio - explicatio). Každá osoba je univerzum v malom. Preto žiadny mierový poriadok sa nemôže zakladať na dajakej sekundárnej úvahe, ale môže existovať vo svete, v ktorom každý mikrokozmos má šancu rozvinúť sa vo svojej úplnej potencialite, čo môže uskutočniť len ak sa všetky mikrokozmy maximálne rozvíjajú. Ak každý člen rodiny môže rozvíjať svoj tvorivý potenciál, celá rodina je šťastná. Rodičia sa radujú z rastu svojich detí a sestry a bratia sú šťastní z úspechov svojich súrodencov. A Kuzánsky vraví, že aj mier medzi národmi sveta je možný len vtedy, keď si ho každý národ definuje

pre človeka aj predobrazom vedeckotechnického rozvoja sveta, pričom však jeho predpokladom je vzťah človeka k nekonečnému Bohu. Práve v ľudskej osobitosti tohto vzťahu pramení cesta k riešeniu etického problému technizovaného sveta, k vyrovnávaniu sa s otázkou vzťahu techniky a ľudskej podstaty človeka. Keďže predpokladom každej, aj vedeckotechnickej kreativity je vzťah človeka k Bohu, ktorého v jeho nekonečnosti a absolútnej tvorivej moci nemožno racionálnymi prostriedkami vymedziť a pochopiť úplne, vedie cesta k uchopeniu problému zachovania ľudskej technicky kreovaného sveta nie cez racionalitu,

skeho sa súčasní oligarchovia, ktorí sa domnievajú, že treba zachovať technologický apartheid, nič nenaúčili.

Mikuláš Kuzánsky veril, že miestom, na ktorom sa odohráva pokračujúce stvorenie, je ľudská duša. A preto práve význam individua je rovnako dôležitý ako význam ľudskej kolektivity. Iba s rozvojom všetkých mikrokozmov, teda iba ak všetci ľudia na tomto svete uskutočnia svoj úplný, Bohom daný ľudský potenciál, bude možné dosiahnuť svornosť (concordantia). Mikuláš, nielen ako filozof a matematik, ale aj ako politik bol presvedčený, že toto je jediný ľudský spôsob myslenia. A dovoľm si len celkom skromne dodať, že nemá zmysel pýtať sa či to tak náhodou nie je utopické. Pretože má zmysel smerovať k tomuto cieľu, teda k svornosti všetkých národov sveta. A nie až zajtra, keď nám to dovoľí náš mocný tútor alebo schváli náš starší brat či umožní bohatý strýc, ktorý ignorantsky a v masovej miere manipuluje a experimentuje s povahou rás, etník a národov, ale práve dnes a stále podľa miery vlastných síl.

V r. 1462 Kuzánsky v knihe O ne-inom napísal, že ľudská duša je substanciálne nadradená všetkej inakosti. Môže všetku inakosť eliminovať, pretože má ne-iný obraz, ne-inú predstavu všetkého. Keď duša myslí týmto spôsobom, nachádza sa v bezčasovom čase alebo, inak povedané, v simultaneite večnosti.

Dnes sa idea spoločenstva suverénnych národných štátov, založená na blahu všetkých, založená na medzinárodnom práve národov stala otázkou života a smrti pre celú ľudskú civilizáciu. Dokážeme (chceme?) aj my pre našu vlastnú spásu rozvinúť takú intelektuálnu silu, akú vyvinul Mikuláš Kuzánsky, také isté bystrosné zaujatie a zanietenie pre tie vysoké myšlienky, ktoré prekonávajú svár a priepasti nedorozumenia premostujú svornosťou? Radujme sa z obrovskej kultúrnej rozmanitosti a jej krásy, neničme ju multikulturalistickým masovým mixovaním rás a národov, radujme sa v nej, pretože ešte predtým, ako sme Mnohými, sme Jedno.

JOZEF PAUER

Od rozkladu k súladu (2)

Chvíľa s Mikulášom Kuzánskym, mužom zrodu doby, v zániku ktorej žijeme

V Bohu sú všetky možnosti a protiklady zjednotené. Svet je splyvanie protikladov (coincidentia oppositorum), svet je spojený dynamický proces. Mikuláš vraví, že všetko je v pohybe, že všetko sa rozvíja. V univerze prebieha proces orientovaný od chaosu k usporiadanosti. Aj v dejinách človeka prebieha proces, ktorého dynamika smeruje od chaosu k poriadku a zmyslu. V prírode je vedomie tohto zmyslu temné, iba človek si ho uvedomuje.

U Kuzánskeho nájdeme aj biogenetický evolučný zákon prechodu od nižšieho druhu k vyššiemu. Bod, v ktorom dajaký druh dosiahne najvyššiu úroveň sebarealizácie, nazýva Mikuláš terminus specii. Terminus alebo koniec realizácie potenciality nenasleduje za možnosťou, ale skôr ju predchádza. Vývoj najvyššieho hraničného bodu posúva pojem k jeho hraniciam. Preniknutie k novej kvalite si vyžaduje posúvať pojem až na samotné limity jeho vlastného vymedzenia.

Kuzánsky vraví, že žiadny jedinec nedosiahne najvyššie hranice svojich možností, ak netranscenduje k vyššiemu druhu.

Od sváru k svornosti. Práve takým spôsobom je možné dosiahnuť súdržnosť vo svete. V diele O učenej nevedomosti sa hovorí o duchu univerzality (spiritus universorum), ktorý pôsobí v každom aspekte stvorenia. Náboženstvá alebo národy či jednotlivé kultúry alebo národnosti sú prvkami diferenciácie, ale totalita univerza ako najdokonalejší poriadok je predpokladom každej jednotlivéj veci, takže všetko môže byť vo všetkom („Quodlibet in Quodlibet“).

Vzhľadom na politický poriadok to znamená, že množstvo a variabilita ľudí a národov sa môže integrovať bez násilia voči ich osobitnej identite, pretože totalita tohto poriadku je daná už vopred v totalite poriadku univerza.

Hlbší pohľad na vzťah medzi Jedným a Mnohým u Kuzánskeho ukazuje, že každý človek je mikrokozmos, čo znamená, že nemá iba svoje miesto vo vesmíre, v makrokozme, ale obsahuje v sebe celý

ako svoj vlastný záujem, keď tento záujem je súčasne záujmom napomáhať maximálnemu rozvoju iných národov. Nespočíva práve v tomto bode, v tomto okamihu premeny záujmu na skutok daru mimoriadne dôležité poslanstvo Kuzánskeho dnešku? Pretože v deštrukcii iného národa, inej kultúry by nemal žiadny národ vidieť svoj prospech. Skôr by mal každý pochopiť, že maximálnym prospechom pre každý národ je rozvoj všetkých národov na celom svete.

Preto takzvané mierové rokovania, ktoré sa zameriavajú iba na záležitosti vlastného konfliktu v rovne jeho politického riešenia (kyvadlová diplomacia pobebovania chvíľu vpred, chvíľu nazad, raz napravo, inokedy vľavo...) napokon, v dlhšej perspektíve, stroskotávajú, sú neúčinné. Musíme začínať „koincidenčným myslením“, dosiahnutím súhlasu o základnom ciele ľudstva ako celku, ktorým je sebazdokonaľovanie, zušľachtenie a kontinuálna existencia budúcich generácií. Tieto filozofické otázky musia byť stanovené na počiatku takýchto rokovaní ako predpoklad fungujúceho mierového usporiadania sveta.

Na vyliečenie chorôb, zahojenie rán všetkých trýznených ľudí v Afrike, na Strednom Východe, v Latinskej Amerike, a vlastne vo všetkých častiach sveta je potrebné sústrediť sa na spiritus universorum, na ducha univerzality. A takisto na bezhraničný kultúrny optimizmus ako ho vyjadril aj Mikuláš Kuzánsky vo svojej kázni prednesenej na Deň Zjavenia Pána v Brixene r. 1454 (a ktorá je známa pod názvom Hymnus na civilizáciu). Ten pramení v pochopení Boha ako Stvoriteľa, ako absolútnej tvorivej moci a človeka ako živého obrazu Boha. A hoci je človek bytosť konečná, jeho kreativita je vďaka vzťahu k Bohu neohraničená, pretože človek ako živý obraz Boha, nekonečnej, absolútnej tvorivej moci, má potenciálne na tejto moci podiel. Tak sa nekonečná Božia potencialita stáva

ale cez mystickú dimenziu. Pre racionalitu zostáva božský základ všetkých vecí zahalený v nepreniknuteľnej tme bezodnej hĺbočiny, odkrýva sa však emocionálne nabitou mystickej skúsenosti. Cesta k zachovaniu ľudskej techniky teda nevedie cez holú racionalitu, ale cez lásku.

Mikuláš Kuzánsky nám ponúka chválu umenia, vedy a techniky ako veľkých darov ľudstva. Takéto dary majú byť spoločným majetkom všetkých ľudí, aby nebol vývoj žiadneho z nich poškodený. V tejto súvislosti je odvážnou výzvou dnešku Kuzánskeho myšlienka o tom, že každý vedecký a technický objav je mimoriadne dôležitý pre celé ľudstvo, a preto by mal byť okamžite vložený do medzinárodného fondu a tak sprístupnený každému človeku a každému národu. Teda, aby rozvoj žiadnej krajiny nebol zahatávaný neprístupnosťou klasických i najnovších výtvarných vedy a techniky.

Ako vidno, ani po viac ako 550 rokoch od smrti Mikuláša Kuzán-

Kresba: Andrej Mišanek